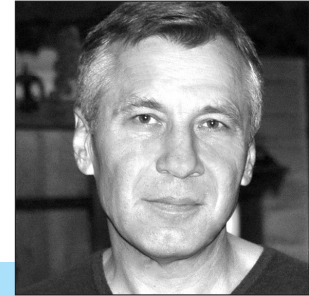

29 вересня 2022 року в Національному музеї літератури України відбулася церемонія вручення Народної премії імені Т. Г. Шевченка художнику **Олександру Мельнику**, поетові **Богдану Томенчуку**, вченому та публіцисту **Георгію Філіпчук**.

Церемонію вручення премії провів голова Всеукраїнського товариства "Просвіта" імені Тараса Шевченка **Павло Мовчан**. Вітаємо достойників! На фото **Сергія Присухіна**: **Павло Мовчан**, **Богдан Томенчук**, мистецтвознавиця **Людмила Лисенко**, **Георгій Філіпчук**.

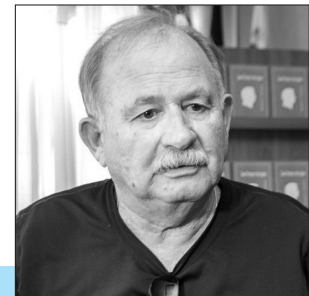
Про кожного з лауреатів розкажемо на сторінках тижневика "Слово Просвіти". Сьогодні читайте про художника **Олександра Мельника** на стор. 8.

ВІКТОР СКОРИК

3

МИКОЛА КУЛЬЧИНСЬКИЙ

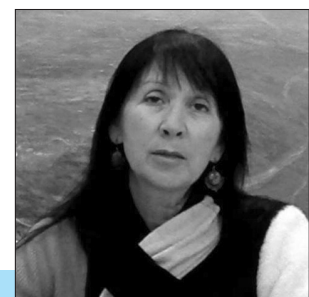
6

ОЛЕКСАНДР МЕЛЬНИК

8

ВАЛЕНТИНА ДАВИДЕНКО

9

ТЕОФІЛ РЕНДЮК

11

Тримаймо стрій!

Микола ГОЛОМША

Референдуми на окупованих рашистами територіях України, "приєднаний" шабаш у Москві, погрози путіна вдарити по Україні тактичною ядерною зброєю, — все це кремлівський сценарій шантажу і залякування українців.

Усі окуповані території України, де сфальшували так звані референдуми, є територіями України, ними залишаться, і, відповідно до Статуту ООН, ми маємо право і відвоюємо свої території, включно з Кримом, тому точка зору рашистів, згідно з Міжнародним правом, до уваги братися не буде.

Зрозуміло, що жодних підстав для застосування ядерної зброї немає. Ядерні удари — це не тільки тиснути на кнопку путінським пальцем. Тут уже мова не лише про відповідальність путіна, це смертна кара через вирок Міжнародного кримінального суду для кожного, хто міг би бути причетним до такого страшного злочину. Тому інстинкт збереження життя спрацює.

Згадаймо заяву пана Джонсона про удар у відповідь, таку ж тезу видала і пані Ліз Трасс, новообрана прем'єрка Великої Британії. Заява президента США Джо

Байдена про катастрофічні наслідки для путіна і росії у разі застосування ядерної чи іншої зброї масового ураження — не тільки слова, а й наявність превентивних заходів. Виступ Байдена був більш чим переконливим.

Тож путін зрозумів, що Україна і партнери не сидять, склавши руки після його заяв та гучного залякування світу застосуванням ядерної зброї.

І ще. Оголошена путіним так звана "частічна" мобілізація є початком кінця. Рашизмостан виснажується: втрати бронетехніки, боеприпасів, літаків..., а головне — професійної армії — є непоправними. Найближчим часом поповнення боекомплекту не передбачається, тому путінці йдуть по вичерпному шляху, а в Україну зараз тільки буде заходити лендліз.

Слід відзначити, що в строю України близько мільйона воїнів, а за методикою військових дій ворога має бути більше втричі. Тут ще слід відзначити згубну мотивацію ворожої і духовити, бойову — нашої армії.

У сучасній війні не кількісний склад армії є запорукою успіху, а якість і ефективність озброєння. Переваги очевидні на нашу користь. Масові мітинги на росії демонструють, що прозріння, на жаль, повільно приходить з глибинки імперії, але воно таки приходить і буде посилюватися, бо базується на природних інстинктах виживання і цінностях збереження людського життя і загалом від застосування насильства до протестуючих, швидкими кроками прискорює кончину влади тирана. Московська пропаганда,

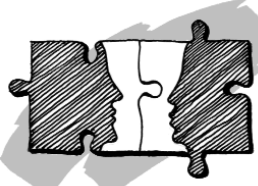
технологічні провокації вже не працюють у світі, а російські солдати частіше телефонують на гарячу лінію України, бажаючи здатися в полон.

Не тільки Україна, а весь світ побачив мерзотне обличчя росії — країни-терориста, країни-розбійника, країни-гвалтівника, країни-вбивці. Рашистський солдат показав своє реальне нутро: боягуза, крадія, ката, розбійника, гвалтівника і дітовбивці. Московська загарбницька "місія" "визволителів від нацизму" базована на нацистській ідеології. Справжні шовіністи, нацисти під час війни нав'язують через московські телеканали нацистську ідеологію ненавистництва. Путінські пропагандисти "країни-визволителя" не помічають солдатських знущань над мирними людьми, убивства їх голодом і холодом, знищення житла і критичної інфраструктури в усій Україні, вбивств і гвалтувань, викрадень і вивозу вглиб своєї території дітей і дорослих, знущань над полоненими солдатами. Росія оніміла, очерствіла і не чує стогону навіть своїх солдат.

Саме нам, українцям, доведеться пробити велике вікно у царство пітьми, визволяючись від нацистської орди путінізму, яка хоче знищити Україну.

Росія вторглась на нашу територію, і ми з самого початку маємо право бити по всіх мілітарних об'єктах, звідки нам прилітає. Згідно з Міжнародними Конвенціями, ми маємо право захищати свою критичну інфраструктуру і населення та наносити удари у відповідь.

Україно, з нами Бог і правда!
Слава Україні!

Незнищенність Свободи

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

222-й день війни. Увага прикута до визволеного ЗСУ Лиману; звирячих бомбардувань орками мирного населення Запоріжжя, Дніпра, Миколаєва; затураних злочинів рашистів на Харківщині; цинічно-брехливих та безглузких “псевдореферендумів”; заявки щодо вступу України в НАТО; істеричної мобілізації “патріотичних” воєно-мобіків; реакції країн світу на путіна, що несамовито вантязує з ядерною дубиною.

А ще — до кремлівської промови безголового пахана двоголової недоімперії про “приєднання” неприєднаного. Згадується сказане Платоном у “Державі”: “А хто несповна розуму і втратив владу над собою, той намагається правити не лише над людьми, а й над богами... Його (тирана) “щастя” в тому, що всім він мусить бути ворогом”. Навіть для тих, чії журливі феїси, привабливі хіба що для психіатрів та криміналістів, заппадливо гляділи в рот тирану на кремлівському збіговиську. Здавалося, що для повного занурення в реальність нового процесу “Нюрнберг-2” бракувало лише навушників для присутніх злочинців та автентичних лавок для підсудних. Бо вираз “облич” цієї орко-біомаси, що натягнула на себе тогу “еліти” московії, радше нагадував пацієнтів, яких засудили до трьох пожиттєвих строків. Надмерзенно та жалюгідно виглядали запроданці-гауляйтери, що ніби прислухалися до цокання лічильника народної розплати за зраду та вчинені злочини. А головний терорист, неначе наївшись дурман-зілля, ще й погрожував війною англосаксам та всім, хто посміє виступити проти кремлівських “гумано-нацистів”. Увійшовши несамовито в раж “месника” й “собрателя”, він, скиглячи, проголошував крадіжку чужих земель та людей. Хоча, насправді, навіть не тямив, що і скільки поцупив. Відчуваючись, що до свого “активу” він долучав і “Лиман” разом із поспіхом “асвабодітелей”, що тікають.

Усе це кубло путіно-пушильних та сальдо-баліків, розпочавши на цій оргії покладання рук, які по лікті в крові, всіяко намагалося якось “тримати стрій”, не подаючи страху, наслідуючи такого ж переляканого вожака цієї знахабнілої зграї. А путлер, як справжній “лідер” кровопивць, нагадував повтору, ніби зіткану з трьох тварино-підвидів — “гітлера-геббельса-герінга”, рикаючи про “справедливість” руськомірства, погрожуючи атомом усьому світу. Однак дивним є не це, бо, як кажуть у народі, “на це нема ні ради, ні ліку”. Трохи про інше. Яким же робом можна цьому інквізитору-живоїду зберегти “мармизу”? Тому завжди “неперетравленою” залишається фантазія “своишродерів” на кшталт гурту “меркель-берлусконі-саркозі”, які впродовж десятиліть продовжували(ють) виліплювати з цієї кремлівсько-бункерної химери “обличчя” якоїсь людиноподібної істоти. Про “орбаністів” чи “болгаро-президентів” не мовлю, бо то прояв особливої симпатії до путіновихівці. Жаль. Дарма часу і зусиль, оскільки з квакаючої московської жаби не сотворити спів солов’я чи політ орла. Однак ці намагання й донині зберігають свою інерційну сталість, хоча, здавалося б, такі вселенські трагедії людей мали б додати якщо не совісті, то бодай трохи розуму сильним світу цього. Який діалог з нелюдом, коли очоловані путіном варвари з ерефії за 7 місяців війни стерли з лиця землі 1200 міст і сіл, знищили 470 культурних установ та історичних пам’яток, 2,5 тисяч шкіл (300 зруйновані повністю). А на кінець вересня лише за офіційними даними вбито 395 українських дітей, 773 — поранено. Злочинів проти людяності не перелічити.

Ці страшні факти вимагають не розмислів та “діалогів”, а відповідей та покарань. Чому так сталося? Чому знову москва ввірвалася “через вікна” в наше обій-

стя, на нашу землю? Як чинити (усім!), щоби перемогти? Нібито все на поверхні.

Урешті-решт кожен наділений правом діяти по-своєму, якби це було тільки приватною справою. Адже подібна поведінка загравання, залицяння, купівля-продаж, торгівля цінностями на рівні “високої” політики вже привели до фатальної трагедії народів у Другій світовій війні. А тому, не отримавши вчасно і на цей раз вакцинування від “чемберленівської віспи”, маємо бути свідомими того, що заграва війни дуже швидко вийдуть за межі України. Лише відповідальні колективні зусилля світової спільноти, лідерів та політиків провідних держав спроможні зупинити найнебезпечніший “сovid-22” — московський фашизм. Бо непоправно помилкою є ілюзія (кволодумання), що при такому рівні колаборації, продажності, угодовства низки політичних еліт світу можна втихомирити заюшеного кров’ю путлера та його інфікованого бацилою імперськості глибокого народу, “зберігши” фронт тільки в українському просторі. Чи є солідарними народи в усвідомленні необхідності спротиву цьому глобальному злу? Очевидно, адже понад 50 країн надають Україні різноманітну допомогу для боротьби з російською агресією. Хоча позаблоковість України унеможлиблює колективний військовий опір безпечному агресору. Тому заявка України для вступу в НАТО за пришивдшеною процедурою є винятково значимим рішенням, неспівмірним із будь-якими іншими політичними кроками на шляху до євроатлантичної інтеграції. Сьогодні маємо найвищий показник народної підтримки входження України в Альянс — 83%!

Шкода, що лише катаклізми масштабної російської агресії (війни) спонукають нас до нагальних дій безпекового характеру. Оскільки впродовж багатьох років (десятиліть) мислячі українські політики (яких не так вже й багато), громадські діячі, частина інтелігенції вимагали від вищої влади активізувати вступ України до НАТО, як єдино надійної безпекової гарантії для Українського народу та Держави. Спроба на Бухарестському саміті 2008 року завершилася для України невдало. Не останню роль в цьому зіграла й німецько-французька позиція, що відображала тоді путінський інтерес кремля. Відтак шлях до НАТО став значно складнішим, а на певному “януковичевому” відрізку повернув у зворотному напрямку.

Основою для антинативців стала ідеологія протестуючого електорату штибу одеських та севастопольських бабусь, гундяївських понів, олігархів та “українських” політиків московського заксава, що волали: “нейтральність — мир; навекі в рассеі”. Війна жорстоко виправила вектор державотворчості, давши зрозуміти всім, що НАТО залишається силою, здатною бути найбільшим гарантом національної безпеки України. І вкрай згубною ставала політика тих українських президентів, вищих органів влади, які замість україноцентричних державницьких сил (політичних, громадських) орієнтувалися на інтереси олігархату та обмозженого електорату, налаштованих на кремлівські режістри. Адже, для прикладу, як давнішні (“Просвіта” імені Тараса Шевченка, Конгрес української інтелігенції, Україна і Світ), так і новостворені (після окупації Криму, частини Донецької та Луганської областей) українські організації (“Рух” за НАТО; “Українська альтернатива”) завжди обстоювали євроатлантизм безпекової політики. У Маніфесті “Української альтернативи” ще 2016 року було викладено чітку позицію щодо перемоги у війні з росією: “Ми визнаємо, що національна і військова безпека України неможлива без повноправної участі в НАТО і тому нашим головним зовнішньополітичним пріоритетом є політика прискореної інтеграції до Північно-Атлантичного альянсу”. Пізніше цей стратегічний вектор був закріплений конституційно.

Хоча дорога до храму виявилася для України надто важкою. Вона безперервно втрачала себе безпеково. Відновлена держава, ставши короткостроково “ядерним” гравцем, зазнавала неймовірного тиску щодо роззброєння. На жаль, не вистояли. Цьому сприяла ще й ментальність тодішнього українського керівництва. 30 грудня 1991 р. Україна в Мінську погодилася на розкомплектування до 1 липня 1992-го тактичної ядерної зброї, 18 квітня Кравчук і Єльцин підписали угоду про вивіз ядерного запасу з України в росію, а вже через 20 днів Кравчук гарантував про самознищення атомної зброї впродовж семи років.

Дуже квапливо (23 травня 1992) був підписаний Лісабонський протокол, стаття 5 якого зобов’язувала (без гарантій безпеки) Україну не володіти ядерною зброєю. Хоча тодішні політики дещо противилися таким підходам, оскільки ВР України в “Основних напрямках зовнішньої політики України” затвердила утримування на своїй території ядерної зброї. Однак це були заходи косметичного характеру, зважаючи, що той же єльцин, якого інколи даремно “ідеалізують”, ніколи не був “демократом”, “лібералом”, тим паче проукраїнськи налаштованим. Імперець, українофоб, як і путін. Бо варто пригадати, з яким остервенінням єльцин ізолював українців від спілкування з міжнародною спільнотою в питаннях озброєння, безпеки. Він отримував тут свої дивіденди та “винагороди”, адже “передній ряд” українського керівництва в значній мірі формувався “товарицями” московії. Тому не тільки ядерна зброя, але й інші стратегічні напрями нами втрачалися, ніби не знаючи, що єдиним правилом у взаєминах із москалем має бути — “не вірмо!”. Однак тоді, вже 18 травня 1993 року, завдячуючи слабкій (недержавницькій) позиції українських верховників, на 203 кораблях Чорноморського флоту (понад 80%) було піднято військовий прапор московії, і вони надовго закріпилися на морських базах Криму. Навіщо про це згадувати? До скрути треба. Бо це ті уроки, які обов’язково мусимо добре засвоїти. Адже тоді нами (керівництвом) робилося все нашвидкуруч для роззброєння України, натомість кволо, безпорадно, почасти зрадливо опікувалися власною безпекою. Уже тоді проти України включався “газовий важіль” та механізм гібридної війни. Однак вона чомусь надіялася (!?) не на реальні безпекові гарантії, а на заяви заступника держсекретаря США Телбота, який “переконав” (травень 1993 р.) Кравчука, що єдиною гарантією для України може стати лише росія (?). Отакої. А трохи пізніше (5 грудня 1994-го) ми “отримали” ще одну пусто-формальну гарантію — Будапештський Меморандум. І це глупство продовжувалося то на рівні багатовекторності, то нейтральності та “дружності” ще багато років. Сьогодні Україна пожинає плоди цих реальних провалів. І не тільки в цьому. Нас скородили в додачу до мілітарних ще й духовними, освітніми, науковими, інформаційними, економічними московськими експансіями.

Нині московщина вийшла на фінішну пряму своєї аморальщини й дикунства. Це аксіома. Нічого не треба доводити. Жодних змін у поведінці, хіба в гірший бік неусвітлого мракобісся. Побіжно аналізуючи цей диявольський фарс “приєднання” до рашкостану українських земель (рівновеликих сучасній Португалії), усвідомлюєш до якого стану обезлюдженості дійшла путінська московія.

Згадується написане ще в XIX столітті французьким ученим і просвітником Ж. Мішле “Модерній історії”: “московщина — це сила дикунська, це світ беззаконня, ворожий всякому законі і насамперед моральному. Москвин немає найціннішого — здатності відчувати добро і зло... Якщо європейці допустять московщину до участі в наших європейських справах, то впустимо до Європи моральний розклад, колотнечу,

безлад”. Один до одного. Тільки сьогодні все виглядає значно бруталніше, огидніше, катастрофічніше. Бо з тих часів еволюція розкладу лише посилювалася, незалежно від форми політичних режимів, ідеологій чи персоналій. Вони (московити) й самі були не в силі приховувати ганебність власного імперського улусу. Їхній революційний “демократ” герцен дуже промовисто прогнозував такий сценарій тиранізації московії: “якщо наші московські соціалісти матимуть колись владу, то вони своїм катівством значно перевищать охранку”.

А ще причиною животіння бузурвіства та жорстокості москвина стало те, що впродовж XX і XXI століть “велика” світова політика не противилася належно цьому злу. Потурання кремлівській деспотії з боку країн західної демократії сприяло зрощенню цього кровожерного людодіда. Схаменулись, хоча доволі й пізно, віддавши молоху численні людські жертви.

А зараз найсильнішим антидотом проти цього темного зла є сила духовного імунітету національно-державного організму українців, здатних вичавити ковід-заразу “рузькомірства”, незалежно від того, якими фіговими листками прикрита ця загрозна хвороба. Московієство, “русинство”, єдинорядство, “руський мир”, рузькоязичєє, колаборація чи “хороше рузькіє”, велика культура чи ідеологема “какаяразніца” — все для знищення! Увесь цей гамуз, непотрібний мотлох “рузького” сьогодні став особливо небезпечним для людства, бо там, де з’являються ці створіння (зокрема і під час “мобілізаційної втечі”), там розплоджується “чумка” здичавілої імперськості, пропагування й вимагання для “себе” рузького середовища в мові, церкві, культурі, “шансоні”, проявляючи повну нездатність та небажання адаптуватися бодай частково в “іншу” культурність, традицію.

Колись М. Костомаров дав цим месіанцям розумну пораду: “хочете свободи, то будьте готові на розпад імперії, яка неможлива без самодержавства, а самодержавство неможливе там, де є свобода думки і слова”. Однак це не для них. Їм дайте хліба, “доброго” царя і “білої гарячки”. Замість свободи.

Бо “голова” (мета) їхнього існування полягає в задовільненні черева та у всяких бездушних речах, говорив Сковорода. Іншого не дано. Тваринна похоть — “водка, лодка и молодка”. Мораль для конаючої мовки.

Страшно правдиве й справедливе Слово Сковороди, яке не вдалося москалеві спопелити на Харківщині. Він знову ожив, визволяючись від москвина, даруючи нам верховинну цінність Сковоридинської Свободи, закладену в знаменному вірші “De libertate” (“Про свободу”). Саме там високою всеперемагаючою римою Сковорода вітає національно-визвольну боротьбу Українського народу та його провідника Б. Хмельницького: “Слава навіки буде з тобою, / Вольності отче, Богдане-герою!”. Нагадує нам, що поле битви не тільки в мілітарному вимірі, але й у борні за Дух Людини, за її Свободу. Сьогодні цей Ідеал стає для нас, Українців, найбільш затребуваним і значущим, оскільки Незалежність, Суверенність, Державність України — найвища вартість і сенс Нації. Він переможно звучить над світом Словом і Музою Українського Гімну: “Душу й тіло ми положим за нашу СВОБОДУ!”.

XXIII Всеукраїнський конкурс “Українська мова – мова єднання” стартував в Одесі

З 29 вересня 2022 року в Одесі проходить XXIII Всеукраїнський конкурс “Українська мова – мова єднання”.

Інна ПЦУК

Конкурс зібрав понад 360 авторів з усієї України, які надіслали свої роботи.

— Цього року ми вже у 23-й раз проводимо конкурс, який об'єднав усі регіони України, — сказав організатор конкурсу, голова Одеської обласної організації Національної спілки журналістів України Юрій Работін. — І у воєнний час це особливо важливо. Нам надіслали добірки віршів “Сто днів війни”, цикли статей, книги, у яких відображено біль і готовність до боротьби українських авторів. Також у номінації “Первоцвіт” ми відзначили твори дітей про війну, їхні вірші та малюнки. Збираючи ці публікації, ми формуємо колекцію творів, які висвітлюють цей важкий для України період. У нашій бібліотеці за 23 роки зібрані та зберігається понад 2000 тисяч рідкісних цінних видань, що є літописом України. Цього року, незважаючи на всі складнощі проведення конкурсу, ми вистояли та продовжили нашу роботу. Нас підтримало Міністерство культури України, надавши книги сучасних українських авторів, які вручили переможцям конкурсу, а також багато культурних установ.

Перший етап нагороджень пройшов у бібліотеці № 2 ім. Паустовського м. Одеси, за що велика подяка департаменту культури та туризму Одеської міськради. Завіду-

вачка бібліотеки № 2 Каріна Апарінова організувала захід, на який було запрошено переможців конкурсу. На церемонії нагородження було вручено дипломи та подарунки. І кожен сказав своє слово.

Другий етап пройшов у Чорноморській центральній міській бібліотеці за участю мера міста Чорноморськ Василя Гуляєва. Голова Оргкомітету Фестивалю рідної мови Юрій Работін, депутат Одеської обласної ради VIII скликання Олексій Кобильников та голова Чернівецької письменницької організації Василь Джуран поговорили з місцевими конкурсантами, розповіли про історію заснування Національного журналістського форуму, побажали чорноморцям і в майбутньому брати активну участь у грандіозному українському заході, з яким 23 роки крокує Україна, Європа і весь світ. Переможці отримали подарунки від Міністерства культури України — рідкісні видання сучасних авторів, а 21 учасник творчого конкурсу — дипломи лавреатів.

Голова Оргкомітету Фестивалю рідної мови Юрій Работін, депутат Одеської обласної ради VIII скликання Олексій Кобильников та член Оргкомітету Василь Джуран виступили перед місцевими конкурсантами, розповіли про історію заснування цього Національного журналістського форуму, побажали чорноморцям і

надалі брати активну участь у великому Українському заході, який 23 роки крокує Україною, Європою і Світом. Голова міського літературного товариства “Сузір'я” Валентина Сидорук вручила голові Оргкомітету Юрію Работіну книгу письменника Володимира Базилевського “Талант і талант” — на відзнаку його невтомної праці.

Загалом за три дні роботи конкурсу високих нагород удостоєні близько 90 учасників мовного фіналу.

“Твоя наука і душа повстанська”

Сергій МЕЛЬНИЧУК

Пишу до вас 28 вересня 2022 року. Цього дня видатний український поет, перекладач, літературний критик, Герой України Дмитро Васильович Павличко святкує свій 93-й день народження.

Окрім своєї плідної і видатної літературної діяльності, яка достатньо відома не лише українцям в Україні, Дмитро Васильович завжди відзначався своєю громадянською і політичною небадужістю до відстоювання національних культурних й інших інтересів України. Підтримка видатного українського поета Дмитра Павличка моєї правозахисної діяльності у відстоюванні належного функціонування української мови як державної в Україні, та його критика вищих посадових осіб України щодо порушення ними конституційного ладу України в сфері застосування державної мови, завжди змушувала можновладців уважніше ставитись до конституційних норм застосування державної мови у своїй службовій діяльності при здійсненні повноважень органів державної влади.

Як приклад пропоную подивитися брифінг щодо судового процесу за моїм позовом проти президента України В. Зеленського.

Ще більшої ваги для мене мала підтримка Дмитра Васильовича, коли я безкомпромисно відстоював належне функціонування української мови як державної мешкаючи в Луганську, — це мова навчання у вищих навчальних закладах, та належне функціонування української мови як державної в місцевих державних орган та органах місцевого самоврядування Луганська. Ознайомившись із першим виданням моєї книжки “Моя боротьба за мову” 19 жовтня 2011 року Дмитро Васильович написав вірша “Сергієві Мельничуку”, який опубліковано у збірці Дмитра Павличка “Символ віри”, видання 2013 року.

Сергієві Мельничуку

Мій дорогий Сергію Мельничуку,
Я чув твоєї крові гордий спів,
Коли ти мову взяв за руку,
В Луганській університет заві.
Ти не злякався суржика бидляти,
Ненависті, що зівсібіч пекла,
Ти змусив окупанта розмовляти,
Вклонитись мові змусив ти хахла.
Ти йшов із рідним словом на кострище,
Ти зграї малоросів переміг,
Та знов переверть над нами свище,
І серце мови рве новий батіг.
Неправедний закон, олжі основа,
Підводиться, як нашій правді мста,
Ти знай, мій брате, буде наша мова
Сильнішою, як зійде із хреста.
Я вірю, що до Києва з Луганська,
До всіх осель численних Україн
Твоя наука і душа повстанська
Іде й гуде, як воскресіння дзвін.

Василь ЛИЗАНЧУК,

доктор філологічних наук, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка

Злочинні насадки лиходійних московських ординських царів, імператорів та зловісних російських комуністичних секретарів-генсеків підступно розв'язали і ведуть геноцидно-терористичну війну, щоби знищити волелюбний український народ, навечно поневолили кожного з нас.

Тим часом одеські депутати-малороси на чолі з головою міста Геннадієм Трухановим насолоджуються психологічними отруйними обіймами російської імператриці Катерини II, пам'ятник якій досі бовваніє в українській перлині Чорного моря. На жаль, велика кількість одеських гумористів різних службових рангів і нині у зашморгу одвічної московської брехливої пропаганди, що, мовляв, південну Пальміру для українців у 1795 р. заснувала милосердна Катерина II.

Звернення

до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі! Тижневик “Слово Просвіти” — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі, хто любить, шанує і дорожить українським правдивим і об'єктивним словом можемо допомогти “Слову Просвіти”. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подасмо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк, р/р UA 3030034600002600 2016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулася:

1. Пепа Вадим Іванович — 400 грн.
2. Кравченко Галина Семенівна — 1000 грн.
3. Різнікова Ярослава Олексіївна — 1000 грн.
4. Дурбак Лариса Михайлівна — 500 грн.

В отруйних обіймах Катерини II

Насправді це позолочена маніпуляція російських звироднітих колонізаторів. Тут, де тепер Одеса-мама, ще у 1340 р. Велике князівство Литовське заклало фортецю Кошобів. У різний час та в різних джерелах це поселення називали Кочубіїв, Качубіїв, Качубий, Качибей, Хаджибей, Гаджибей, Аджибей. У XV ст. цією українською територією заволоділа Османська імперія, відтоді це поселення називалося Хаджибей.

Золотоординський улус, який від 1277 р. називався Московським князівством, а від 1721 року — Російська імперія, жорстокими загарбницькими війнами розширював свої володіння. У 1789 р. російські війська завоювали Хаджибей. Уперше сучасна назва Одеси з'явилася у січні 1795 року. До цієї дати російські мутанти прив'язали ім'я загарбниці Катерини II, нібито вона заклала у фундамент новобудови перший камінь і заснувала Одесу.

Важливо нагадати незаперечні факти. Задовго до окупації московитами південних українських земель на краю Хаджибея жили козаки, була Сотниківська Січ. Яскравим свідченням цього є найбільший козацький цвинтар, розташований на околиці Одеси, яка колись була селом Малий Куяльник. Найстаріший хрест на цвинтарі датується 1791 роком. Він поставлений на чотири роки раніше від так званого заснування Одеси.

Антиукраїнській підступності Катерини II не було меж. Вона та її негмавні блудники заставили козаків підписати документи, у яких зазначено, що вони не будуть воювати. Замість шабелі козаки взяли в руки кайла та пили — стали будівничими Одеси. Козаки добували камінь, з якого творили південну перлину. Одеські катакомби — це справа рук мужніх козаків.

Виникає запитання: “Чому в Одесі немає пам'ятника будівничим-козакам?!” За які заслуги перед українцями у 2007 р. відновили монумент, який називають “Пам'ятник засновникам Одеси”, або “Пам'ятник Катерині і її коханням”? Невже нинішні міські очільники Одеси зовсім нічого не знають про злочорозу, знищувальну антиукраїнську діяльність Катерини II?!

Відомі сотні наукових історичних праць, художніх творів, архівних документів, що саме Катерина II у 1764 р. остаточно зруйнувала Гетьманщину, а для колоніального управління створила Малоросійську Колегію.

З антиукраїнського веління Катерини II

4 червня 1775 р. великий загін регулярних російських військ на чолі з генерал-поручником Петром Текелієм, який повертався з турецької війни, несподівано оточив Запорізьку Січ і чинив повний розгром. Кошового Петра Калнишевського і його старшину заарештували і заслали на Соловки.

Після зруйнування Запорізької Січі, поділу Гетьманщини на губернії у 1781 р., скасування у 1783 р. козацьких полків як військової формації, так і адміністративно-територіальної одиниці, було закрито досить розвинуті українські школи, що функціонували при полках. Цього ж 1783 р. Катерина II запровадила навчання російською мовою у Київській Академії та українських колегіях, позбавила права українських селян вільно переміщатися, тобто вільні українські господарі стали кріпаками. З 1797 р. в Україні запроваджено на 25 років призов до царської армії. У війнах царської Росії українці гинули не за українські, а за московські імперські інтереси.

Катерина II, як і Петро I, доклала максимум зусиль, щоб знайти та вивести до Москви з території колонізованої України всі історичні матеріали. 4 грудня 1783 р. за наказом Катерини II була створена “Комісія для составлення записок о древней истории, преимущественно Росии” під керівництвом графа А. Шувалова. Дійсним керівником комісії впродовж десяти років була сама Катерина II. Підсумком діяльності комісії став безпрецедентний історичний злочин: всі оригінали літописів зникли, а замість них почали з'являтися так звані “літописні своди”, в яких було все, крім історичної правди.

Саме за царювання Катерини II було висунуто ідею “національного єдинства” українського і російського народів. Чи не цією отрутою просякнута свідомість депутатів Одеської міської ради та голови міста Геннадія Труханова, які досі у психологічних обіймах Катерини II, яка після Петра I, що “розпинав нашу Україну”, “доконала влову сиротину”.

Можливо, так звані “слуги народу” у Верховній Раді України позитивно вплинуть на нинішніх одеських депутатів-блудників та Геннадія Труханова і допоможуть їм нарешті вирватися з отруйних обіймів московської маніпулятивної пропаганди та прибрати пам'ятник Катерині II і відправити його у розвінчувальний заповідник російських зловісних ідолів царської та комуністичної злочинної епохи.

У Києві відкрили пам'ятник Павлу Горянському і вчергове нагадали, що Крим – це Україна

Євген БУКЕТ,
фото автора

1 жовтня на території Державного історико-меморіального Лук'янівського заповідника в Києві відбулося урочисте відкриття пам'ятника на могилі лідера Крайової Української Ради в Криму у 1919–1920 роках, консула УНР в Криму, літератора, педагога, фахівця бібліотечної справи, науковця Павла Горянського (1878–1935).

“Вшанування пам'яті лідера українського національного руху в Криму у буремний період війн і революцій 1919–1920 років Павла Горянського – це важлива подія для громади кримських українців, яка є другою за чисельністю в Криму і перетворена окупантом на одну з найбільш дискримінованих етнічних спільнот. Це ще один сигнал українським патріотам в Криму, що про них пам'ятають, а також нагадування українській владі, суспільству і міжнародному товариству про існування традицій самоорганізації у великій українській громаді в поки що окупованому Криму”, – зазначив у вступному слові голова Організаційного комітету зі встановлення пам'ятника, кандидат історичних наук Андрій Іванець.

Також він оголосив імена добровольців, які зібрали кошти на облаштування останнього місця спочинку лідера українців Криму. Коли могилу відшукали, на ній стояла лише залізна табличка. У 2020 році почали збирати кошти на створення пам'ятника та облаштування місця поховання. Основну частину коштів надали кримські українці, в тому числі з окупованих територій, а також небайдужі співвітчизники з материкової частини України. На постаменті нової надгробної плити зображено контур Кримського півострова, а також герб Української Народної Республіки. Автор пам'ятника, скульптор Володимир

Корень передав частину коштів на популяризацію імені П. Горянського.

Освятив монумент Архієпископ Вишгородський, вікарій Київської єпархії ПЦУ Агапіт.

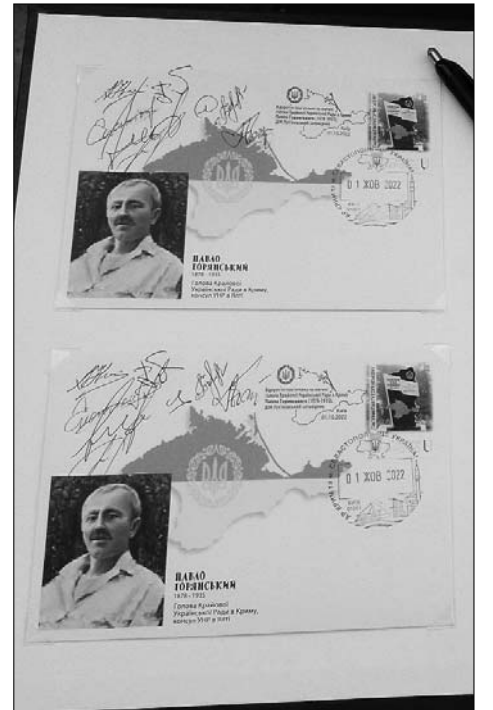
Під час відкриття пам'ятника слово мали завідувачка відділом охорони і збереження пам'яток ДІМ ЛЗ Оксана Борисюк, голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров, голова ОУН Богдан Червак, заступник Постійного Представника Президента України в АРК Денис Чистіков, представник Українського Інституту Національної Пам'яті Ігор Каретніков, політичний радник Світового Конгресу Українців Тимош Мартиненко-Кушлянський, а також члени КРУК – Сергій Ковальський, Сергій Мокренюк і Сергій Вікарчук. Сергій Ковальський, зокрема, озвучив заклик до органів влади України у рамках політики деокупації та реінтеграції півострова розпочати процедуру форму-

вання військово-цивільної адміністрації Криму та Севастополя.

На завершення “Козацька пошта” на чолі з Андрієм Пилохом підготувала сюрприз – спецпогашення сувенірного конверту і тематичної “власної марки” із зображенням пам'ятника.

Ініціювала встановлення пам'ятника Крайова Рада Українців Криму. Її активісти, які змушені були залишити свої домівки після окупації Криму росією в 2014 році, з 2018 року проводять публічні заходи біля могили Павла Горянського, зокрема, у День захисту прав української громади Криму, який відзначається 28 серпня.

Довідково. Павло Ієрофійович (Єрофійович) Горянський народився 15 (27) січня 1878 року в родині священника в с. Кримки Звенигородського повіту Київщини (тепер – Черкаська область). Середню освіту здобув в Богуславі та Києві, вищу – в

Юр'єві (Тарту, Естонія). На початку ХХ ст. дебютував як літератор перекладами. У 1903 р. працював у журналі “Киевская Старина”, що був провідним українознавчим часописом Наддніпрянщини. Вчителював у Катеринославі, Умані, Ялті, брав участь в українському громадському і культурному житті. У 1910 році в уманській газеті “Голос Провинції” створив рубрику “Україніка”. У 1914-му переїхав до Ялти, де у 1917 році взяв участь в організації та очолив Ялтинську Громаду Українців (пізніше Громаду Українців Південного берега). У 1919 році в Севастополі на з'їзді українських організацій Криму був обраний головою Малої Ради (виконавчого комітету) Крайової Української Ради в Криму. Отримав доручення від Надзвичайної Дипломатичної Місії УНР на Кавказі захищати права кримських українців на правах консула. У середині 1920-х років переїхав з Ялти до Києва і почав працювати у Всенародній бібліотеці України (тепер НБУ імені В. Вернадського). На початку 1930-х під час чистки був звільнений як “буржуазний націоналіст”. Помер 10 січня 1935 року у Києві.

Вадим ПЕПА,

лауреат літературно-мистецьких премій імені І. С. Нечуя-Левицького та імені Олеса Гончара

Хто ж підсолоджує прогірклу пілюлю? Кандидат історичних наук Вадим Арістов. Молодий науковець має право пишати – співробітник Національного музею історії України та викладач у Києво-Могилянській академії. Розривається між двома роботами. Та це не завадило тому, щоб йому попався “перший міжнародний договір Стародавньої Русі”. Далі пішло-поїхало. Ошелешує щасливцев як колега, так і “братів незрячих, гречкосіїв”, за словом Т. Шевченка, сенсаційним “відкриттям”: “У вересні 911 р. в Константинополі делегацією русів на чолі з їхнім ватажком Олегом укладено угоду з Візантією. Він став першим документом в історії ранньої Русі. В угоді названі учасники посольства: Карл, Інгельд, Руалд, Фарогоф, Гуд”. На цій підставі новаку в науці привиділося: “Київ заснували скандинави”.

Як наврочено неопіту мавпочкою з китайської притчі. Вона в подібні стократ зменшеної фігурки стояла на столі перед Леніним. Заплющує очі й затуляє вуха: нічого не хоче бачити і нічого не волеє чути. А дарма. 21 вересня 2022 року під час неосвітненого святкування так званої 1160-ї річниці російської державності путін відвідав Новгород та виголосив промову: “Великий Новгород, Рюрикове городище, Стара Ладога, Ізборськ – все це колись Русі, витік нашої цивілізації і нашої держави, нашої культури, просвіти”. Не кажучи про все інше, яка там “просвіта”!

Нинішній кремлівський верховода

Мед на губи “руського міра”

“просвіщає” одноплемінників шойгу з недавної автономної області Туви, тепер Тві, а також якутів, бурятів, дагестанців, татар, чеченців, перехрещених на “кадіровцев”, мордвинів, осетинів, інгушів... Мобілізує всіх без розбору на кровопролитну війну в Україні. У мародерів аж очі на лоба лізуть від небаченої цивілізації. Не уявити, як би відстали в повсякденному побуті та приречені на злиденне існування скаженіли в благополучній Західній Європі, аби туди дорвалися...

Закономірною подає голос строфа з вірша Бориса Олійника “Європі”:

*Ми ж не виказуєм, яку недолю
Тобі вістило знаками бід,
Аби козацький стан у Дикім полі
Не зупинив азійської орди.*

То кому ж В. Арістов підспівує? На які псевдонаукові теорії зорієнтований? 2015 р. у Нью-Йорку з'явилася об'ємна праця професора історії та директора Українського наукового інституту Гарвардського університету: “Plokyh S. The Gates of Europe: a History of Ukraine”. Український переклад з дещо конкретизованою назвою “Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності” опубліковано в Харкові накладом 10 тисяч примірників та відзначено 2018 року Національною премією України імені Тараса Шевченка. У розділі під заголовком “Вікінги на Дніпрі” автор стверджує:

“В Україні, як і майже в усій Європі, доба Великого переселення народів, або “варварських набігів”, змінилася добою вікінгів, що тривала з кінця VIII до другої поло-

вини XI століття. Як і слід було очікувати, кінець “варварських набігів” не означав кінця вторгнень узагалі. Нові нападники прийшли з території Швеції, Норвегії та Данії. Це були вікінги, відомі також як нормани в Західній Європі або варяги у Східній. Вони грабували, підкорювали та керували цілими країнами чи їхніми частинами”. Одна з таких “частин” – Нормандія у Франції. Однак ця обставина не скасувала державне утвердження країни. Папа Римський наймав озброєних вікінгів на військову службу. Але в Італії жодному історичному не спадає на розум вважати прибульців з далекої півночі “засновниками Рима”.

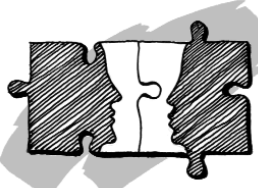
До проголошення незалежності Української Держави мені судилося нелегка доля із солдатською муштрою в оренбурзьких степах – у Бузулуці та на зловісному Тоцькому полігоні, де 1954 р. було випробувано на відкритій місцевості скинуту з літака атомну бомбу. Молодим журналістом почув од Олеса Гончара: “Найважче писати правду”. Та хай там що, з пробудженням української національної свідомості почало розвиднюватися. Вдалося опублікувати дев'ять книг історичної тематики. На додачу до двох попередніх, які після довготривалих зволікань були оприлюднені в позазворацькому видавництві “Радянський письменник”.

Складається враження, що українські історики затаїлися обмежуватися спілкуваннями винятково в своєму колі. Звертаюся до так званої еліти в Україні. Хто бажає дихнути озоном правди – як після грозової зливи – читайте мої видання. На моє пере-

конання, український етнос зароджувався з першими словами своєї мови на безрічкі Десни в усесвітньо відомій Мізійській археологічній культурі, вікування якої – понад ХХІ–ХІV тисячоліття до н. е.

Матеріальні й духовні здобутки попередниці успадкувала не менш відома Трипільська археологічна культура. Відлуння з її розквіту доносять до сучасності невмирущі колядки та шедрівки й пісні календарно-обрядових дійств на Різдво, Великдень, Зелену або Ключельну неділю, Купала, Медового Спаса, Маковія, Яблуневого Спаса, Покрову, коли закінчуються роботи на полях і ланах, а дівчата на виданні побиваються: “Покровонько, Покровонько, покрий мені головоньку...” Не кажу вже про зажинки та обжинки одних із перших рільників, хліборобів на третій від Сонця життєдайній планеті. Ключі до відродження суголосної з еллінською доісторичної пам'яті предків – мова і пісня.

Хто не погоджується з моїми твердженнями – заперечуйте, критикуйте, спростуйте. У полеміці, дискусіях – наближення до істини. Не мовчіть. Компартийна ідеологія привчила тримати дулі в кишнях і товкти воду в ступі во славу тиранії. Дозамовчувалися – далі нікуди. Якби НАН України воскресила предковичню пам'ять українського етносу, то якими б нікчемними та безпідставними були навіть для неосвічених марення кремлівських “знавців” минулого присвоювати вікопомну спадщину нашої рідної Матері-Землі, яка після неміряних тисячоліть буття на білому світі – Україна. Не в брову, а в око б'є кремлівських окупантів обвинувачення від Ісуса Христа: “Вони сліпі, вожді сліпих, а коли сліпий веде сліпого, обидва впадуть у яму”.

Пам'ятники московитського победобесія – на задвірки Полтави! Крайова “Просвіта” висловила за демонтаж імперських маркерів

Нагадаємо, у рекомендаціях йдеться про розташовані у Полтаві пам'ятники, а саме: колону Слави російської зброї, окупанту Келіну і місцю відпочинку того, про якого Пророк писав: “Це той перший, що розпинав нашу Україну”, тобто сказаному Петру, такому ж вироде, як і сучасний тиран Росії Путлер.

“З часу створення Клубу “Рідне слово” у 1987 році і донині наше обласне об'єднання Товариства “Просвіта” невтомно працювало над розвінчанням колоніальних російських самодержавних ідеологем, що плавно, але невмолимо послідовно влітали у нове московитське, вже комуністичне, поневолення українського народу. Ми добре пам'ятаємо негативну реакцію частини полтавців, дух і розум яких був поневолений цими колоніальними цінностями, на нашій лекції, різноманітні масові заходи наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років. Ясна річ, що й комуністична полтавська влада, яка за своєю суттю була колаборантською, своєю пропагандою, не згріш від сучасної путлерівської, всіляко підігривала антиукраїнські нарративи у свідомості людей.

Та ми знали Шевченкове “Борітеся – борете!” і “Брешиш, людоморе!”, і поступово колоніальна крига скресала і наша українська правда, зболена і знівечена окупантами та їхніми комуністичними лакезами і тисячами всіляких блюдолизів-перевертнів, на-решті почала відкриватися полтавцям і являти їм сліуче сяйво нескореної України. Такі наші акції, як ланцюг пам'яті жертв російських тиранів “Від ката Петра до ката Сталіна”, встановлення Хреста загиблим у полтавській битві за волю України козакам, урочисті велелюдні щорічні панахиди біля нього, сотні тисяч листівок про полтавську катастрофу, видання книг про полтавську трагедію, фестивалі “Мазепа-фест” допомогли значній кількості полтавців позбутися у своїх душах і головах колоніальної російської скверни”, – зауважує депутат Полтавської обласної ради, очільник обласного товариства “Просвіта” **Микола Кульчинський**.

У заяві “Просвіти” сказано, що саме це звільнення з духовного та інтелектуального російського полону багатьох полтавців і дозволило з'явитись у Полтаві величому, художньо довершеному пам'ятнику гетьманові Іванові Мазепі.

“Та, очевидно, далеко не всі з того полону звільнилися. Одинадцять років полтавська влада в особі міського голови Андрія Матковського та голови обласної ради, а згодом, за президента Януковича, і голови обласної державної адміністрації Олександра Удовіченка робила все можливе,

Правління Полтавського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка виступило з офіційною заявою, у якій рішуче підтримано рекомендації експертної ради при Міністерстві культури та інформаційної політики щодо демонтажу колоніальних пам'ятників, встановлених росією на честь перемоги у Полтавській битві та остаточного загарбання Гетьманщини.

щоб не допустити встановлення вже виготовленого громадським коштом пам'ятника Іванові Мазепі. У тій же команді була і сьогоднішня підписантка проти демонтажу колоніальних пам'ятників пані Оксана Белявська, яка знову і знову нападає на пам'ятник Мазепі за нібито його естетичну недосконалість, неправильно обране місце тощо”, – висловили думку просвітяни краю.

Насправді розмови про “не такий” пам'ятник – не що інше, як димова завіса, флер, якими прикривається, може, й невідомо, хоч не дуже в останнє й віриться, малоросійська скверна. Як і в інших підписантів петиції до голови Полтавської ОВА та міського голови про недопустимість демонтажу колоніальних пам'ятників у Полтаві. Бо як інакше пояснити, як не малоросійською скверною, слова “...славним захисникам Полтави і коменданту Келіну”? Це ж хто славні захисники Полтави? Московські окупанти, Петрові зарізняки? Бо козаки Полтавського полку, долаючи перешкоди, добивалися до Мазепи, щоб разом із законно обраним Гетьманом захищати Українську Свободу, а сам полковник полтавський Іван Левенець по всіх церквах полтавських оголошував Мазепину Універсали і сприяв козакам у їхньому з'єднанні з гетьманом, за що і був заарештований окупаційною адміністрацією московського царя.

“Автори петиції звинувачують у більшовизмі тих полтавців, які справедливо прагнуть прибрати з міського простору усі колоніальні пам'ятники. Більшого абсурду й уявити важко. Якраз більшовицькі російські поневоленці і не руйнували колоніальних пам'ятників, бо усвідомлювали їхню антиукраїнську, отруйну для поневоленого українського народу сутність. Нам, членам Полтавської “Просвіти”, та й, переконані, усім полтавським патріотам неком некла і в роки неволі, і нині оця рясна присутність загарбників і катів, увічнених у пам'ятниках, оце щоденне нагадування про майже тристалитнє рабство, сповнене жахливих знущань над українським народом та його землею. Звичайно, поневоленому духу й розуму багатьох полтавців неволя і приниження не пекли, вони залюбки фотографувалися біля колоніальних пам'ятників, і ті світлини

ставали світлинами “родинної історії”, як пишуть автори петиції. Історії поневолення і ганебного рабського пристосування – кажемо ми сьогодні і казали раніше, – будячи полтавців від сну Духу, що, як стверджував Франциско Гойя, породжує чудовиськ.

І сьогодні ми хочемо, щоб наші діти, внуки і правнуки не питали у нас, хто такий Келін чи цар Петро. Хочемо, щоб вони питали, хто такий Іван Мазепа, Пилип Орлик, Іван Стешенко, Юрій Горліс-Горський, Андрій Лівіцький, патріарх Мстислав, хочемо, щоб вони зупинилися біля монументу борцям за Незалежність, серед яких були б увічнені постаті або збірні образи юнаків і дівчат, що загинули, захищаючи нас від озвірілої Московщини. Ми хочемо жити у вільному від символів російського колоніалізму місті. І в такому місті щоб жили усі майбутні покоління. І саме таке місто і матиме свою справжню українську індивідуальність, а не купу імперських пам'ятників, що засвідчують московське панування над вільним козацьким народом”, – наголошується у документі.

Просвітяни Полтавщини звертають увагу на проблему: “На сьогодні справді обличчя Полтави ще визначають колоніальні пам'ятники, тож усі вони мають бути перенесені на поле Полтавської битви. Якщо цього не зробить нинішня вкрай осовсечена міська влада, то зробить наступна. Українська правда переможе на фронті і зовнішньому, і внутрішньому, і наше улюблене місто розквітне новими пам'ятниками, новими архітектурними формами, що їх створять вільні громадяни вільної країни без найменших домішок московської колоніальної скверни і отрути у своїй свідомості”.

“Як тільки не називала імперія українських патріотів: мазепинцями, петлюрівцями, бандерівцями, буржуазними націоналістами, а від підписанта петиції пана Трістанова українські патріоти, а ми, просвітяни, також маємо честь себе такими вважати, удостоїлися вже нового визначення – ортодоксальні націоналісти. Можемо погодитися, бо ми хочемо, щоб Полтава мала українське обличчя, а не колоніальне. І буде вона ще привабливіша для туристів, і ніхто з них не думатиме, що ми такі самі, як московити. На полі Полтавської битви слід влаштувати майданчик для ко-

лоніальних скульптур і на ньому розмістити всі московські колоніальні пам'ятники. А на місці колони “слави”, що символізує утвердження шизофренічної імперської ідеї Третього Риму, постане прекрасний монумент борцям за Українську самостійну соборну державу. І не треба залякувати громадськість витраченими мільйонами на виготовлення неймовірної кількості документів для демонтажу колоніальних пам'ятників. Для цього треба мати тільки одне – політичну волю і Україну “любити до загину”, як писала безсмертна Леся Українка. І ми, просвітяни Полтавщини, переконані – нова влада її матиме, а полтавська громада допоможе, чим зможе. А туристів після огляду оновленої Полтави будуть возити подивитися ще й на колоніальну “псевдовелич” на задвірках Полтави”, – наголосили автори заяви.

“Просвіта” закликала голову Полтавської ОВА Дмитра Луніна “зробити все можливе для очищення обласного центру від колоніального сміття та приступити до різноманітних консультацій з представниками різних середовищ щодо наповнення ландшафтів міст і сіл Полтавщини, зокрема Полтави, справжнім українським змістом, що його безперечно створить звільнений від московських колоніальних пут дух українських митців”.

За дорученням правління заяву підписав голова Полтавського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, депутат обласної ради Микола КУЛЬЧИНСЬКИЙ

Михайло Парнета. Згадаймо добрим словом видатну людину

Цьогоріч минуло рівно п'ять років відтоді, як відійшов у засвіти кременчуківець Михайло Павлович Парнета, Заслужений лікар України, людина, яка стояла біля витоків Товариства української мови імені Тараса Шевченка, співолова Кременчуцької міської організації Товариства “Просвіта”.

З початку повномасштабного вторгнення в міста і села України відбуваються зміни назв топонімів. Не стоїть остеронь і Кременчук. Тому зараз жителі міста пропонують присвоїти ім'я відомого лікаря Михайла Парнета набережній у місті, біля якої височіє пам'ятник Тарасові Шевченку, а далі йде Власівська дамба. З пропозицією виступила колишня керівниця Кременчуцької “Просвіти” Людмила Кореська.

Тож пригадаймо основні моменти яскравої біографії Михайла Парнета, великого сина Кременчука, провідного медичного фахівця Полтавщини. Народився у 1924 році на Тернопільщині, у родині хліборобів. У 1948 році Михайла Парнету, студента медінституту, за співпрацю з УПА заарештували й заслали у Хабаровський край на лісопал. Наприкінці 1950-х рр. Михайло закінчує навчання у медінституті Хабаровська і в 1962 році повертається в Україну, починає працювати у Кременчуці. Саме тут він здобув славу висококваліфікованого хірурга. Лікарі з різних куточків колишнього Союзу неодноразово приїздили на навчання до

хірурга Парнета.

Люди з вдячністю пам'ятають лікаря не тільки за 16 тисяч проведених операцій (а це колосальне число для хірурга), які рятували здоров'я і життя пацієнтам, а й за його патріотичну позицію. Так свого часу Михайло Парнета заснував фонд “Шевченко і Воля”, метою якого було встановити пам'ятник Кобзареві у Кременчуці. Завдяки ініціативі лікаря до фонду “потекли” численні пожертвування від підприємств міста, бізнесменів, активістів... Левову частку вніс Київ, головою якого тоді був Олександр Омельченко. Тут же, у столітніх реставраційних майстернях, відлили бронзову фігуру Шевченка. І відтоді вже 18 років велична постать Тараса височіє в парку над Дніпром.

За час трудової діяльності почесного громадянина міста Кременчука Михайла Парнету нагороджували урядовими орденами.

Минає день, минає день, минає день...

А де ж мій сад божественних пісень?

Любив повторювати ці рядки Ліни Костенко Михайло Павлович, пораючись у своєму садку, де росли яблуні, груші, а

пишні куші калини, схилиючись до дачного будиночка, нагадували про батьківський дім. Від його рук виходила така життєствердна енергія, що навіть лимон на вікні робочого кабінету давав неочікувані вітамінні врожаї – один плід важив по пів кілограма.

Справу батька продовжила донька Оксана – лікарка, а син став відомим вченим. Упродовж довгого й щасливого подружнього життя вірним другом і соратником Михайла Павловича була дружина, медсестра за фахом, – Олександра Петрівна.

У 2016 році вулицю Свердлова, на якій жив Парнета, хотіли назвати його ім'ям. Але аргументом комісії було те, що Парнета живий, а називати топонім ім'ям живою не можна.

Ниточка життя видатного лікаря перервалася наступного року... Але поки людська пам'ять береже імена достойних людей, вони – з нами: як приклад самовідданого служіння людям і своєму народові. Радісно, що кременчуківці, усвідомлюючи значущість процесу перейменування вулиць, хочуть надати набережній свого міста ім'я лікаря Парнета. Він гідний такої честі.

Захар ЗІНЕНКО,
позаштатний кореспондент газети
“Козельщинські вісті”
Фото з архіву автора

Володимир СЕРГІЙЧУК, завідувач кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор

Воєнні злочини, які вчиняють нині на наших землях російські окупанти, стали можливими ще й тому, що світ вчасно не зупинив організований Москвою Голодомор-геноцид 1932–1933 років, за який вона так і не покалася. Ось чому важливо сьогодні – хай і через 90 років! – нагадувати про це світові, щоб він зрозумів природу жорстокості, з якою російська солдатня знищує мирних українців.

Тож Українська держава час від часу звертається до світової громадськості з проханням визнати Голодомор 1932–1933 років геноцидом українського народу. Багато країн уже визнали, уряди й парламенти багатьох ще треба переконувати. Особливо важливо одержати підтримку впливової Німеччини, дипломати якої не тільки залишили численні свідчення про жахіття 1932–1933 років в Україні, а й ще тоді заявили, що наші втрати сягають від 7 до 10 мільйонів.

Для того, щоб це питання розглянув Бундестаг ФРН, було створено спеціальну комісію істориків обох країн, яка мала підготувати відповідний документ. Однак, як визнав тодішній посол України у Німеччині Андрій Мельник, український склад комісії на чолі з професором Ярославом Грицаком зі своїми завданнями не впорався, фактично справу провалив, про що свідчить стенограма підготовчого засідання німецьких парламентарів.

З таким розвитком подій не погодилися українці Німеччини. Зокрема очільниця “Українського дому” в Дюссельдорфі Ірина Ястрєб домовилася про організацію Міжнародної науково-практичної конференції “Геноцид українців: від минулого до сьогодення” з бургомистром великого промислового центру Німеччини Ессена Рольфом Флісом. І науковці кількох країн, серед яких, звісно, представники України, звернулися до Бундестагу ФРН з проханням визнати Голодомор 1932–1933 років в Україні геноцидом українського народу.

Вже наступного дня після цього звернення німецькі політики з партії “Зелених ФРН” виступили з ініціативою до своїх депутатів відгукнутися на прохання учасників конференції і проголосувати постанову щодо визнання Голодомору 1932–1933 років геноцидом українського народу.

Здавалося б, мета конференції досягнута. І тишитися з цього мали б, насамперед, в Україні. Але саме тут не всім такий результат сподобався. Зокрема, групі професора Станіслава Кульчицького з Інституту історії України НАН України, яку в засобах масової інформації постійно представляє його вихованець Геннадій Єфіменко, коли треба викликати недовіру до тих вітчизняних дослідників, котрі на основі первинних документів наших архівів підтвердили свідчення німецьких дипло-

Чому Геннадія Єфіменка не запросили до Німеччини

матів про втрати українців у 1932–1933 роках.

Пан Єфіменко на повідомлення з Берліна вибухнув протестом під назвою “Як не варто розповідати про геноцид”, мовляв, “При просуванні закордоном української візії про Голодомор як геноцид слід використовувати лише перевірнені аргументи, представляти які мають лише люди з незаперечною науковою репутацією”.

Бачте, пана Єфіменка занепокоїло лише те, що “до участі у заході були запрошені лише ті, для кого геноцидний характер Голодомору не підлягає сумніву”. Він визнає, що “це цілком логічний підхід”. Однак, на його погляд, “важливим мало б стати інше завдання – представити на конференції такі аргументи, які були б переконливими для загалу”. До речі, на відміну від результатів уже згаданої українсько-німецької комісії, в нашому випадку так і було. І саме це, природно, переконало німецьких політиків оперативного відреагувати на наше звернення.

Оскільки такі наслідки конференції в Ессені не влаштували пана Єфіменка, бо вони руйнують архітектоніку його групи щодо визнання Голодомору 1932–1933 років, а особливо ж кількості жертв, то він намагається навздогін загальмувати розгляд цього питання в Бундестазі ФРН, звинувачуючи окремих українських дослідників у некомпетентності, чого він та його група неспроможні довести впродовж багатьох років, оскільки вони не працюють з первинними документами вітчизняних архівів, а користуються головним чином тими препаратами, які видали в Москві професорові Кульчицькому понад 30 років тому.

З цього випливає, що українська діаспора Німеччини як організатор вищезазваної конференції не могла запрошувати на неї тих дослідників з України, які постійно фактично виступають проти уже згаданих висновків німецьких дипломатів, які після Другої світової війни детально проінформували нашу еміграцію про свої матеріали щодо ознак Голодомору як геноциду, так і кількості жертв від 7 до 10 мільйонів. Присутність таких осіб, як пан Єфіменко з його пропагандистськими посулами, зрозуміло, вносило б лише дисонанс у роботу конференції й повторно зірвало б підготовку розгляду питання в Бундестазі ФРН.

Зрештою, з якої речі було запрошувати пана Єфіменка до Ессена, якщо він відомий як той науковець, який під керівництвом свого вчителя С. Кульчицького видав 2003 року порівняльні документи про переписи людноності УСРР в 1926 і 1937 роках, де вдався до підробки оригінальних даних, а найголовніше! – приховав від широкої громадськості факти фальсифікації результатів більш, ніж на півмільйона осіб. А мав би зробити відповідне пояснення, щоб не транслювалася його однодумцями теза про “чесний перепис 1937 року”.

Пан Єфіменко, між іншим, підтримує результати українських академічних демографів, які в своїх дослідженнях визначають кількість втрат у 3,9 мільйона осіб, виведену ними на основі московських документів. Але він не може пояснити: якщо співробітники Інституту демографії та соціальних досліджень НАНУ визнали в листопаді 2021 року, що втрати тільки немовлят у 1932–1933 роках становили 700

тисяч, то чи й справді інші 14 вікових груп (1–14) сягали лише один мільйон? Названі демографи, до речі, з грудня минулого року так і не відповіли на це конкретне запитання, поставлене перед ними на сторінках парламентської газети “Голос України”.

І взагалі, як його могли б сприймати як дослідника підрахунку жертв Голодомору 1932–1933 років, коли він заявляє в ефірі Українського радіо в листопаді 2021 року, що він ...не спеціаліст у цій сфері.

А що могли сказати в Ессені однодумці пана Єфіменка, коли в усьому світі переконалися щодо рівня їхньої “наукової” дискусії про втрати під час Голодомору-геноциду 1932–1933 років, який вони продемонстрували в прямому ефірі протягом майже 7-годинного марафону в Укрінформі в листопаді 2021 року, де говорилося про все, що завгодно. Зокрема, замість конкретних аргументів на підтримку своєї позиції учасники цього зібрання розлого інформували про встановлення пам’яток донецьким і луганським сепаратистам, про п’єсу радянського драматурга Олександра Корнійчука “В степах України”, що не має абсолютно ніякого відношення до задекларованої теми нібито ж наукової розмови про геноцид та втрати від нього.

Але подібне – в традиціях групи професора Кульчицького. Кілька років тому на організованому ними семінарі в Києві вони заслуховували доповідь про ...кулінарні смаки радянського кіно.

Тимчасом ця група устами пана Єфіменка вболоває за те, що встановлені 10,5 мільйона осіб нібито призведуть “до значного погіршення іміджу Української держави”. Але для пана Єфіменка “це ще пів проблеми”. Не менше важить, пише він далі, “хто в Ессені виступив обличчям української позиції”.

Насамперед він пише про “директору Музею Голодомору Олесю Стасюк”. Її він не тільки звинувачує у фальсифікації виданого Музею, а незадоволений і тим, що “восени 2021 р. вона ще й подала до захисту дисертацію за темою: “Інституція уповноважених у здійсненні Голодомору-геноциду 1932–1933 років в УСРР”. Пана Єфіменка дуже обурює той факт, що 24 грудня 2021 року “спеціалізована Вчена рада Д 27.053.01, що діє при Університеті Григорія Сковороди в Переяславі, одногослоно проголосувала “за” присудження дисертації наукового ступеня доктора історичних наук”.

Він, шоправда, не був присутній на цьому засіданні, а тому не обізнаний з тим, як Вчена рада детально розглядала кожне звинувачення його однодумців, які задалегідь були озвучені в засобах масової інформації. Пан Єфіменко не повідомляє також, що на звернення “п’ятьох відомих науковців” Міністерство освіти та науки України доручило аж двом авторитетним науковим інституціям дати так звані чорні рецензії. Обидві вони підтвердили справедливості присвоєння О. Стасюк наукового ступеня доктора історичних наук.

Але реальний “злочин” О. Стасюк в очах групи Кульчицького та тих, хто й досі притримується директиви ЦК КПРС від 1989 року писати про 3,5 мільйона (це нинішні російські нарративи) чи підмарафечену під 3,9 мільйона кількість жертв в Україні, не в цьому, а в тому, що як генеральна

директорка Національного Музею Голодомору-геноциду вона 2019 року офіційно звернулася до Служби Безпеки України з проханням відкрити кримінальне провадження щодо всебічного вивчення трагедії Голодомору-геноциду. Відтак саме історико-криміналістичними експертизами були встановлені цифри втрат українців у 1932–1933 роках в УСРР і на Північному Кавказі в 10,5 мільйона осіб. І це все відбувалося відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства, тобто в правовій площині, а не в дискусіях за чашкою кави на організовуваних учнями професора Кульчицького на закордонні гранти семінарах. На яких, до речі, ще й попереджують завезених з периферії учасників: не ставити питання про кількість жертв Голодомору-геноциду.

Другим, хто на думку пана Єфіменка не мав права бути в Ессені, – автор цих рядків. А головна провина його не тільки в тому, що він був науковим консультантом згаданої дисертації, яка вже затверджена колегією Міністерства освіти та науки України, а в тому, що після документального встановлення саме ним мінімальної кількості втрат у 7123 тисячі осіб О. Стасюк поставила питання про повернення слідства до цієї справи. Зрештою, як цього і вимагала Генеральна Прокуратура України ще 2009 року. А коли академічні демографи спробували через свої хитромудрі формули спростувати документальні дані, то їм було запропоновано аналіз дитячої смертності – відгукуючи вони й досі не відважилися надати, про що вже згадано вище, особливо стосовно наповненості перших класів у 1932–1940 роках. Але саме аналіз дитячої смертності в різних областях дав можливість розрахувати загальну кількість в УСРР у кількості 9,1 мільйона осіб.

Так, це я, а не професор Кульчицький, його учень Єфіменко чи академічні демографи, виявив в наших архівах шкільні журнали, де восени 1932 року в першому класі, скажімо, значилося 40 дітей, а в травні 1933-го – лише 20. Це мені пощастило знайти списки на клаптиках паперу учнів сільських кутків, проти більшості прізвищ котрих стояли помітки: “Помер 33-го року”. Моя “провина” і в тому, що мені вдалося співставити документи двох архівів Дніпропетровської області, які засвідчили, що в Петриківському районі учні всіх початкових класів восени 1933 року не дорухалися до більшості своїх товаришів, а порівняльний аналіз народжених у відповідних роках і першокласників окремих районів Вінницької, Полтавської, Черкаської, Київської областей у 1933–1940 роках виявив величезну нестачу тих, хто мав уперше сісти за шкільні парти. І все це, до речі, підтверджується в спогадах всіх тих, хто пережив те страшне лихоліття.

Незадоволений пан Єфіменко й тим, що в конференції в Ессені взяла участь професор Ганна Капустяна з Кременчука, професор Петро Чернега з Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, а також професор Василь Марочко з його ж Інституту історії України. Отаннього, який відмовився бути заодно з групою свого довголітнього керівника відділу Кульчицького, пан Єфіменко також звинувачує у “фальсифікаціях”.

Він вважає, що від виступів в Ессені особливо постраждає “репутація тих німецьких політиків

та громадських діячів, які таке звернення підтримують”. На думку пана Єфіменка, “неправдива інформація про Голодомор, та ще й виголошена залученими до просування беззаперечних фальсифікацій і плагіату людьми, дасть аргументи для сумніву і в розповіді про сучасні злочини Росії”. Про них, до речі, він чомусь не пише, а на конференції в Ессені дана проблема розглядалася детально.

Бідолашний уболівальник за репутацію німецьких політиків та імідж України чомусь не пише про те, що виступи, що стосувалися порівняльного аналізу злочинів Москви щодо українців 90-річної й нинішньої давності, виголошували такі відомі правники, як президент Міжнародної асоціації криміналістів Валерій Шепітько, суддя Міжнародного трибуналу з колишньої Югославії професор Володимир Василєнко, федеральний суддя США Богдан Футей, відомі адвокати в цій країні Аскольд Лозинський і Віктор Рудь, мав доповідь і професор Роман Сербин з Канади, який організував першу конференцію у західному світі на тему Голодомору ще за радянських часів. А ще ж мали слово і директор Інституту досліджень Голодомору професор Світлана Маркова, відомий дослідник зі США Вікторія Малько...

Тобто німецькі політики зважували історичні факти і відповідальність за злочини проти українців відповідно до вимог міжнародного права. І, зрозуміло, їх мало цікавить лемент пана Єфіменка про його вболівання “репутацією української історичної науки”, яку він представляє від імені групи професора Кульчицького. Бо протести останнього в 1988 році проти засідань Міжнародної комісії юристів, яка розглядала злочини Москви під час Голодомору 1932–1933 років, не забулися в західному світі, хоч цей київський професор раніше привселюдно розкаювався за фальсифікацію ним історичної правди про Голодомор. Тепер, як видно, знову пішов по звичному для нього колу.

Не забув пан Єфіменко і про організований протест серед української інтелігенції проти встановленої цифри втрат у 10,5 мільйона осіб – першим там стоїть підпис професора Кульчицького. А далі долучалися вже ті, кого зуміли загнати. Як правило, в абсолютній більшості не фахівці, або ж давно заангажовані на московський нарратив щодо кількості втрат. Дехто хотів одержати вище місце в цьому списку – так, Вахтанг Кіпіані на сторінках редакційної ниб “Історичної правди” добився, аби заднім числом його прізвище поставили третім.

Особливо ж відзначилися співробітники Центру досліджень визвольного руху зі Львова, тобто ті, хто замість вивчення своєї непосредної теми, взяли раптом, за помахом чиєсь чарівної палички, “визволяти” українську історичну науку від “фальсифікаторів” Голодомору-геноциду. Ось тут якраз і доречними є слова Володаря Кобзаря: “Доборолась Україна до самого краю. Гірше ляха свої діти її розпинають...”

Чи думали ці та інші підписанти, що даний список ганьби також залишиться в аналах історії, і з часом їхнім дітям буде незручно за своїх батьків, котрі протестували проти того, аби згадати всіх невинно убитих Голодомором, а не тільки дозволених Москвою 3,5 мільйона загиблих?..

Силове поле творчості Олександра Мельника

Урочистий момент нагородження: Олександр Мельник і Павло Мовчан

Галина ДАЦЮК,
журналістка

Народжений в Офірні, на Фастівщині, він покликано офірує свій талант на Україну і з синівською любов'ю творить її образ. Утрапивши в силове поле творчості Олександра, починаєш прозрівати, шукати своє ім'я, ставити собі запитання “хто я?”. І далі — “хто заважає мені бути собою?” І глибше — “як протистояти цим лютим зазіханням?”. Як “вибороти свободу” землі, що дає силу жити. І який росія не дає життя, відколи з'явилася на болах.

Над цими запитаннями роздумує художник Олександр Мельник. І сягають його роздуми такої глибини, порівняно з якою глибина магми — 250 кілометрів углиб землі — суцільна мілина. Бо енергія творчості художника Мельника вибухає з всенаповнення Україною, з найглибших глибин до найвищого неба. І він прагне не лише осягнути нерозмитий український космос, сконцентрований у певних кордонах, з атрибутами влади і держави, а й уладнати, скерувати його до свободи. За яку треба боротися! І так є, скільки живе Україна.

Осмилення її історії — наскрізна тема Олександра Мельника, яка проступає на картинах, мозаїці, вітражах конкретними подіями і конкретними людьми. Історію України він подає нам не для заспокоєння бромом, а для концентрації волі до життя і самоствердження. У його творчості все виразне і ніщо непридумане.

Сорок років — спілчанин Національної спілки художників України. Сказав своє слово у галузі монументального мистецтва (мозаїка, вітраж, фреска, гобелен, розпис, ковка, скульптура); станкового живопису та графіки. Починаючи з 1973 року, учасник всеукраїнських та міжнародних виставок. 35 років (до 2009 р.) працював на Київському комбінаті монументально-декоративного мистецтва об'єднання “Художник”.

Зрізи силового поля його творчості, як лінії долі, увиразнюють миттєвості радості і невдоволення собою, прагнення написати більше і досконаліше. Але навіть найбільш прискіплива оцінка його творчого набутку засвідчить, як багато встиг художник.

Його монументальні твори —

це вітражі на теми давньоруської історії в Національному історичному музеї України (1977): “Час Ярослава Мудрого” та “Час Нестора Літописця”. Вітражі на теми народної творчості в Національному музеї літератури України (1985) “Дума”, “Пісня”, “Казка”; гобелени для Національного історико-етнографічного заповідника “Переяслав” (1987–1989) “Повчання Володимира Мономаха”, “Григорій Сковорода”, “Іван Котляревський”, “Тарас Шевченко. Думи мої...”.

І хоча розписували Михайлівський Золотоверхий монастир багато художників, проте розписи Олександра Мельника (2000) впізнаєш одразу: “Вхід Господній в Єрусалим”, “Зішестя Святого Духа на апостолів”, “Свята Євдокія” і “Свята Анастасія”, так звані чудові донечку, теж художницю.

Мозаїки Олександра Мельника із зображеннями визначних архітектурних пам'яток Києва зустрічають нас у вестибюлі Центрального залізничного вокзалу. І столичні гості, перш ніж потрапити у центр Києва, бачать його святині на мозаїках Мельника: “Софійський Собор”, “Покровська Церква”, “Брама Зборовського”, “Георгіївський собор Видубицького монастиря”, “Маріїнський палац”.

Найменші українці знайомляться з художником Мельником у Київському державному академічному театрі ляльок завдяки розпису “Казка про жар-птицю та вовка” (2005) і залюбки тут фотографуються.

Творчість Олександра Мельника — це художня ілюстрація нашої історії. У станковому живописі це тематика Київської Русі: триптих “Русь” (1982), “Князь на Князя, брат на брата” (2004), “Щек, Кий, Либідь і Хорив” (2009), “Діяння Андрія Боголюбського на Русі” (2011). Козацькі визвольні битви проступають на живописних полотнах: “Батуринське розп'яття” (2008), “Український Спас” (2009). Знакове монументальне полотно присвячене Шевченку — “Шлях у вічність” (2013).

На його полотнах мало деталей, але завжди присутня стилістика епохи, про яку йдеться. Масштаб осмилення, акцент трагедії, яку впродовж століть переживає Україна з боку тоталітарної дикої Росії.

У числі лавреатів Народної Шевченківської премії 2022 р. — художник-монументаліст Олександр Мельник, бойчукіст, громадський діяч, великий патріот, котрий ніколи не випускає Україну зі свого серця.

І ця трагедія не в минулому, а в оголошеному нерві сьогодні. “Дзвонар” (2014), “Спломенілий цвіт” (2015) — маркери нашого часу. Дзвонити, будити, скликати на Майдани і нагадувати, що боротьба за Україну триває і не обійдеться без жертв... І кожен покликаний боронити її.

Знакова картина Мельника “Бачу справи твої, Людино!” стала символом Майдану Гідності. Всевидячі очі Бога нагадують, що кожен відповідь за свої вчинки у доленосні часи. Очі Бога бачать героя і відступника. Однак Господь завше готовий простити і сказати “Я люблю тебе, людино” тому, хто готовий покласти життя за друзів своїх.

Бог бачить справи Олександра, ми їх знаємо. І з 2004-го чекаємо, як Різдва, виставок-бієнале “Україна від Трипілля до сьогодні в творчості художників”, основоположником яких став Мельник. Це наймасштабніший його проект. Вже перша виставка напередодні Дня Соборності України у 2003 р. засвідчила подію всеукраїнського масштабу. Представлені різні школи монументального живопису, близько трьохсот картин, видатні і зовсім юні художники — до сотні імен, різноманітна історична тематика, різні форми, стилі, техніки, — стали вибухом, повернувши увагу до історичної картини. По-новому зазвучали для непосвячених досі імена: Микола Стороженко, Василь Корчинський, Олесь Соловей, Олександр Мельник, Феодосій Гуменюк, Віра Баринаво-Кулеба, Катерина Ткаченко, Марина Соченко. Відтоді проведено дев'ять виставок, після кожної видано повний каталог.

Написати листи, оголосити, розмістити, нагадати, узгодити, запросити — і тихенько під час відкриття ходити поміж людей не героєм, а гостем у царстві монументального духу. Виставки зазвичай відкриваються 17 січня, перед днем Соборності України, якраз у день народження пана Олександра. Не ми йому, а він нам робить княжий подарунок, соборно еднаючи живописними полотнами чотири українські кінці — “Від Сяну до Дону”.

Мельник — художник-воїн. І пензлик у його руках — Мечем і Дзвоном! І жоржинами, які сіє на морозі, коли життя стає змерзлою грудкою. Упродовж 10 років він ростив ці квіти на полотні, вдихав любов і надію. Про особисте мовчить. Хоча друзі знають, як важко переживав він втрату сестри Наталки і її чоловіка, найближчого свого побратима — народного художника України Олександра Івахненка... Тепер працює і за нього.

“Надія” — ще один проект, започаткований Олександром Мельником 2001 р. персональною виставкою, на якій він виставив малярські твори і текстуроздуми антивоєнного миротворчого змісту. 20 років тому він хотів повернути увагу до назріваючої катастрофи війни. Проте суспільство не здатне розчутися, чиє серце чуливіше, а

погляд гостріший. Тож вирішили, що виставка “не на часі”, а тривоги художника “перебільшені”.

І лише 2014-го, коли російська орда анексувала Крим і пішла війною на Донбас, стало очевидним, наскільки актуальною була тема, запропонована художником ще 13 років тому. У 2014 Олександр Мельнику вдалося провести Всеукраїнську антивоєнну виставку “Надія” і представити картину “Пробудження” (2013) із зображеннями засобами знищення людини — від сокири до атомної бомби... Бо “сон розуму за Гойєю породжує чудовиськ”, яким нічого не вартує сьогодні погрозувати світові ядерним вибухом. У попелі якого може загинути цвіт України...

Я запрошувала пана Олександра на передачі Радіо Культура перед бієнале “Україна від Трипілля до сьогодні”, перед виставкою “Надія”, під час Революції Гідності, де він озвучував нашу болючу самоідентифікацію. На одну з передач він прийшов просто з Майдану, із запахом диму і горілої гуми. І коли зняв шапку, я побачила кров на білій хусточці, якою він прикрив під шапкою голову... Його було поранено, а він про це змовчав. Бо Мельник — художник-воїн.

О. Мельник. “На згадку”, 2022 р.

І воює не лише за монументальний живопис, а й з лицарською силою обстоює українську мову. Він відчув на собі, як припинували за рідну мову її носіїв. В інституті Олександр один говорив українською, і був “незручним” у спілкуванні. Пам'ятав, як мама заговорила до якогось мізерного начальника, а той загарчав: “говорите человеческим языком”. За розмову українською “якесь п'яне мурло обізвало сестру Наталку колхозницею”. І коли 2016 рік було оголошено роком англійської мови, Мельник з обуренням написав Президенту відкритий лист, зауваживши, що англійську мову добре б знати, але вона не потребує захисту. А українську треба знати і захищати, щоб вижити Україною, і це питання її існування. “Скільки ми натерпілися! То чому я в Незалежній Україні мушу жити і знати, що витісняють мою мову в моїй країні, в моїй столиці?”, —

написав Олександр Мельник. На його думку, “зросійщення — це духовна окупація”. Тож на проти-вагу “року англійської” Олександр запропонував “Оголосити 2016 роком повернення української мови Україні”. Після того, як одержав формальну відписку, написав ще одну петицію з пропозицією “Проголосити 2016-2025 роки Десятиріччям повернення Україні української мови”.

На сайті Президента під цією петицією за 90 днів потрібно було зібрати 25 тисяч голосів. Але технічні прибабаси були спеціально виставлені так, що люди не могли потрапити на сайт і проголосувати.

Я пригадую, як ми роздрукували петицію на радійному принтері, і пан Олександр поширив її для підписів. Тоді ж підключилося ВУТ “Просвіта” і почало збирати підписи людей, які не мали доступу до Інтернету. Петиція набула розголосу.

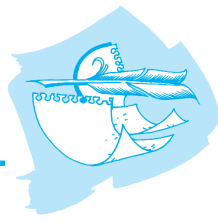
А підтвердив художник свою позицію обороняючи рідного слова картиною “Спломенілий цвіт”, з узагальнюючим образом захисників Донецького Аеропорту, і портретами самоспалених на знак протесту проти зросійщення Василя Макуха у Києві та Олексі Гірника на Тарасовій горі. Сьо-

годні на будинку, неподалік якого у 1968 році Василь Макух підпалив себе на знак зросійщення і введення в Чехословаччину советських танків, є пам'ятна дошка. Ініціював її створення Олександр Мельник. Деокупація=дерусифікація!

Олександр Мельник — людина вчинку, коли йдеться про українську справу. У 2012 року, коли Янукович відмінив День Свободи, художник на знак протесту заявив, що проводитиме у цей день свої виставки, до тих пір, поки День Свободи не відновиться. У 2013 році ми йшли з шойно відкритої виставки просто на Майдан, почалася Революція Гідності. А 2014 року свято було відновлено: 22 листопада оголошено Днем Свободи і Гідності.

На відкритті виставки трьох побратимів-художників: Олесь Соловей, Олександра Мельника і Василя Корчинського влітку у Музеї літератури, яка називалася “Неспалима. З глибин століть. Незборима” подумалося: такі люди творять щоденну невсипну молитву за Україну. Тому її ніхто не подолає. Бо силове поле таких людей, як Олександр Мельник, очищає простір від нечисті. І оновлює наші сили, і наповнює незнищеною любов'ю. І непохитною вірою в Перемогу.

Тож радіючи за Олександра Мельника, за чесно зароблене звання Народного Шевченкового Художника, гідно пошанованого премією ВУТ “Просвіта”, хочеться вклонитися йому широко, подякувати і побажати творчого довголіття. З виставками “Україна від Трипілля до сьогодні”, з радісними і коханими жоржинами. На щасливій українській землі з українською мовою. Із силовою полем від найглибших глибин до найвищого Неба.

Війна та культурний опір

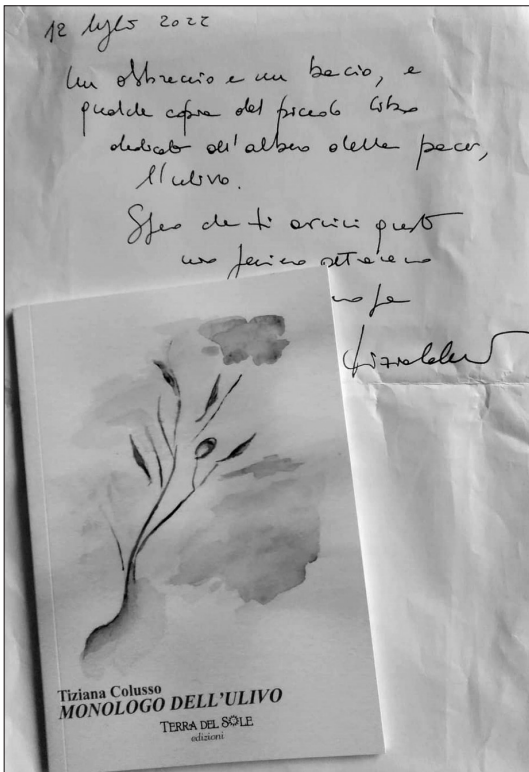
5 вересня 2022 р. в італійському онлайн-журналі кіно та культури “L'AGE D'OR” надруковано інтерв'ю Тіціани Колуссо з українською письменницею та перекладачкою Валентиною Давиденко.

Валентина Давиденко – журналістка, письменниця, поетеса, художниця, дослідниця і перекладачка італійської літератури, проживає в Києві, попри труднощі війни відмовилася покинути місто – Т. К.

– Ми познайомилися під час міжнародного літературного фестивалю в Києві в 2007 році і підтримували зв'язок завдяки вашому захопленню італійською культурою. Ви не раз перекладали українською мовою сучасних італійських поетів, і я знаю, що нещодавно підготували антологію італійської поезії, вона була готова до друку, але початок війни все зупинив. Як виникла ваша любов до італійської культури, як ви стали перекладачем італійської поезії, а також письменником, журналістом і художником?

– Це цілий ланцюжок глибоко закарбованих у пам'яті вражень, навіть з дитинства. І найперше – від італійського живопису. Вдома була чимала бібліотека моїх батьків – вчителів. Окрім спеціальної літератури, мій батько, який викладав математику і креслення, зберігав альбоми з репродукціями майстрів світового живопису, де були й італійські. Адже він сам добре малював. Я любила їх переглядати. І тому, коли стала студенткою факультету журналістики Київського університету ім. Т. Шевченка, вже відкривала для себе деякі твори в оригіналах в київських музеях. Саме в той час побачила листівку з репродукціями Сандро Боттичеллі, який полонив мене невідворотно. Відтоді моя мрія була подивитися ці картини в галереї в Уффіці. Мрія таки збулася, хоч і через десятки років.

Саме в університеті, слухаючи курс світової літератури, відкрила для себе Петрарку, Данте, Боккаччо. “Божественну комедію” перекладали в різний час українською Іван Франко, Володимир Самійленко, Леся Українка, Михайло Драй-Хмара, Максим Стріха. А загалом італійську поезію я відкрила для себе повніше згодом також у перекладах наших класиків Миколи Лукаша, Максима Рильського, Миколи Зерова. Уже у відносно недавні роки один із моїх сучасників талановитий перекладач Анатоль Перепада вивчив для підтримки Італійського Інституту культури в Україні перекладені ним “Канцоньєри” Петрарки. На презентації він сказав таку фразу: “Ось тут присутня поетеса Валентина Давиденко, можливо, вона перекладе ці вірші по-своєму...”. Для мене то були почесні слова, але сама я була ще далеко від такої ідеї. Хоча вже мала на той час незабутні враження від Італії, завдяки поїздки до Ватикану. Я побувала там як журналістка разом із Київським муніципальним хором хлопчиків на аудієнції Папи Павла Іоанна II, на яку були запрошені родини з усієї Європи, що надали притулок українським дітям після Чорнобильської катастрофи. Тоді я зняла телефільм про цю подію, а також всю мозаїку вражень від Риму, Флоренції, Венеції під назвою “Гілочка сосни з вулиці Бочча”. Це адреса Українського католицького університету, де сто-

Книжка Тіціани Колуссо “Монолог оливи”. На обкладинці – акварель В. Давиденко

їть пам'ятник нашому генію Тарасу Шевченку.

Вивчити італійську мене спонукали також мої професійні і творчі проекти. Я була залучена Київським департаментом культури до організації і висвітлення виставок італійських художників. Але до мистецтва перекладач захопив Анатоль Перепада, з яким ми спілкувалися на моїх радіоэфірах. А потім відбулося знайомство з тобою. Як пригадаєш, до відкриття того міжнародного поетичного фестивалю були опубліковані переклади творів його учасників, один із віршів, які мені дали перекласти, був твій. Як поетеса, я була вражена його музичністю і філософським підтекстом. Це я про вірш “Епоха”. Потім переклала твою добірку та інших сучасних римських

поетів, для наших літературних часописів. Та вже відтоді шукала тексти італійської поезії минулих століть. Так почалася моя захоплива мандрівка століттями італійської поезії. Нині це 70 імен XIII–XXI ст., переважна більшість ніколи не перекладалася в Україні. Маю амбітні надії, що антологія побачить світ, хоча цей шлях зупинила війна.

– З початку російського наступу в Україні кілька місяців тому в Європі все відомо про військову стратегію, але дуже мало відомо про повсякденне життя людей, які залишилися в Україні. І ще менше відомо про культурне життя країни: чи працюють бібліотеки, що з театрами (крім Одеського, за натиском якого ми спостерігали), чи працюють школи і як планується займатися дітьми шкільного віку. Не кажучи вже про поезію та літературу, які завжди були нішевыми бізнесами, майже непомітними.

– Наші пам'ятники, монументи зараз обкладені мішками з піском, для захисту від ураження осколками. Але вже через два місяці після вторгнення російських військ в Україну була укладена в перекладі французькою перша антологія віршів сучасних українських поетів про війну 2022 року. Порядкові номери текстів за датами написання. Тобто це найперша творча реакція на цю європейську драму нового століття. Мій вірш там від 10.03. Нещодавно ми, поети і перекладачі, зустрілися із укладачем цієї антології, поетом-військовим, у Національному музеї літератури України, у нього коротка відпустка і він приїхав просто з фронту. Зустріч була в залі, де недавно відкрилася виставка кращих українських живописців з новоствореними полотнами про війну.

Ще одна антологія “Соняшники” у перекладі англійською

вийде у вересні в американському видавництві. Українською мовою презентовано вже кілька аналогічних видань. Серед авторів – поети, які пішли захищати Україну і їхні тексти написані в окопах. Є вже й загиблі герої. Так само працюють інші столичні театри, музеї, виставковий зали: під виття сирен глядачі залишають дійство, а після відбою тривоги повертаються. Важливо, що більшість культурних акцій мають волонтерську мету зібрати кошти для Збройних Сил України. Як художниця, я також продала картини і передала кошти для потреб фронтових медиків.

– Чи маєте ви контакти з іншими письменниками, інтелектуалами, художниками, видавцями? Як вони переживають ситуацію війни?

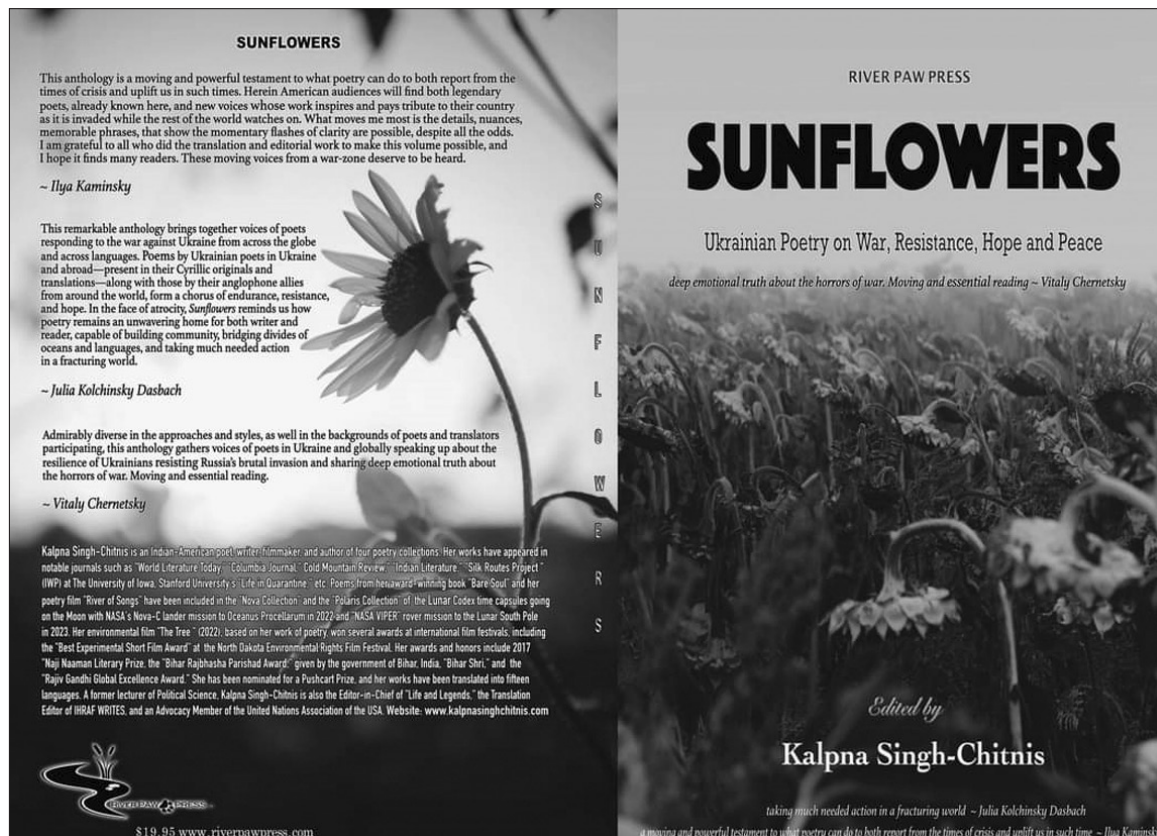
– Такі контакти підтримуємо через фейсбук. Чимало моїх знайомих митців і письменників зараз за кордоном у різних країнах Європи. Але є й такі, що від початку війни, як і я, залишилися в Києві. Звісно, що нині надскладні умови для культури і освіти, але я бачу, як активно працюють на цьому фронті мої друзі. Дуже багато нових цікавих текстів, особливо поетичних. Вони опубліковані не тільки у фб, а й на сторінках літературних видань, деякі з них функціонують і в цей складний час. Також поставлено вистави за новими творами у Києві та Львові. Попри все виходять книги. А їхні автори також плетуть маскувальні сітки для фронту.

– Мені здається, що українська та російська культури мають

багато спільного, протягом століть вони розвивалися як цивілізацій-сестри. На щастя, культура не враховує військових кордонів і завжди були обміни, впливи, шеплення. А зараз? Як ви думаєте, війна створить непоправний розрив між російською та українською культурами? Відомо, що є багато російських інтелектуалів, які виступають проти війни, і продовжують відчувати близькість до української культури та народу.

– Про шеплення культур можна говорити, але не в сенсі споріднених. Міф про сестринську цивілізацію наших культур, як і політичну, понад три століття творила Росія. Для повного розуміння потрібно, щоб наукові праці українських істориків були доступними для широкого європейського читача. Оскільки в Росії ця історія сфальсифікована. Я тільки згадаю про період кілька століть тому, коли видатні київські теологи, філософи, просвітителі, зокрема, від відомої тоді в Європі Києво-Могилянської Академії, їхали в московські землі для шеплення цього народу культурою. Така гуманітарна місія їм уявлялася необхідною, щоб мати окультуреного сусіда, з яким можна було б укладати і політичні союзи. Наступні століття показали, на жаль, хибність цього кроку.

Наша національна культура, зокрема, мова й література, зазнавала жорстокого переслідування від Російської імперії, та й потім від її наступників у часи радянської ідеології. У лісовому урочищі Сандармох на півночі Росії 1937 року за наказом сталінського трибуналу були розстріляні сотні діячів культури та науковців, видатних українських письменників, поетів, театральних діячів. До речі, серед них був і священник з Ватикану, який збирав дані про порушення прав людини в Радянському Союзі. 1972 року репресовані українські митці і письменники були відправлені до таборів суворого режиму на Урал і в Мордовію. Деякі там і загинули. Щодо нинішньої ситуації та російських діячів культури, які виступають проти війни, я, на жаль, знаю лише кілька імен акторів, які були послідовними у своїй позиції. Але не письменників. Саме це твоє запитання я озвучила укладачу антології, тому що він військовий і нині бачить на фронті продукт російської культури. Він відповів так: “Після нашої перемоги, коли Україна буде очищена від ворога, після відшкодування наших економічних втрат, може, колись ми повернемося до культурного діалогу з російськими письменниками, які були проти війни”.

“Соняшники” – благодійна антологія @TAG, яка виходить друком 14 жовтня

Переклад з італійської Валентини Давиденко

В Інституті нацпам’яті розповіли про жінок-борчинь за незалежність у нових назвах вулиць Кременчука

Вулиця Харитини Пекарчук

Прибрали назву, яка прославляла Зою Космодем’янську — Героя СРСР, комсомолку і комуністичну диверсантку з Тамбовської області Росії, символ сталінської/комуністичної політики “тактика випаленої землі”. На пропозицію регіонального представника Українського інституту національної пам’яті в Полтавській області Олега Пустовгара тепер у назві цієї вулиці увічнено **Харитину Пекарчук** — першу українську жінку, яка отримала українську державну нагороду в ХХ ст., жетон ордену “Залізного хреста” № 1 і Хрест Симона Петлюри, засновницю сімферопольської “Просвіти”. У 1917-му вона взялася за організації трьох полків російської армії, розташованих у Сімферополі, організувала там український хор та аматорський гурток, влаштувала літературні вечори,

Українська Вікіпедія у вересні відвоювала у російській 15 млн переглядів, а російська встановила черговий антирекорд

Вебсайт “Еліта” повідомляє, що кількість переглядів статей в українській Вікіпедії (з території всього світу) за вересень становила 96,9 млн, що на 34% більше, ніж за цей місяць рік тому.

За рік (з вересня 2021 до вересня 2022) сукупна популярність Вікіпедій усіма мовами виросла в Україні з 203 до 209 млн переглядів (+3,0%).

Частка переглядів російської Вікіпедії з території України впала до рекордних 47% — рік тому було 113 млн, цього року стало 98 млн переглядів (мінус 15 млн).

Частка переглядів української Вікіпедії виросла до 38% — було 65 млн, стало 80 млн переглядів (плюс 15 млн).

Розрив між російською та українською Вікіпедіями скоротився з 48 млн у вересні 2021 року до 18 млн переглядів у вересні 2022-го. Таким чином, українська Вікіпедія найближче наблизилася до російської за час спостережень.

Рік тому, у вересні 2021, російську Вікіпедію переглядали в 1,74 рази частіше від української, у вересні 2022 — лише в 1,23 рази частіше. Це також є рекордним значенням.

Частка англійської виросла до 8,6% — було 15 млн, стало 18 млн переглядів.

Частка всіх інших виросла до 6,2% — було 10 млн, стало 13 млн переглядів.

Як зазначив активіст у сфері ІТ, освіти і культури Юрій Пероганич, в українському суспільстві тривають глибокі процеси звільнення від колоніальної залежності, що проявляються у більшій довірі до україномовних джерел. Незворотність і швидкість цих процесів залежить від успіхів наших Збройних Сил і гуманітарної політики держави.

Юрій ПЕРОГАНИЧ

Відбулася чергова сесія Кременчуцької міської ради. На основі волевиявлення містян депутати затвердили нові назви ще 30 вулиць, провулків та проїздів, які перейменовуються в рамках деколонізації/дерусифікації. Голосування проводилося з 17 серпня до 6 вересня включно в електронній формі на офіційному сайті Кременчуцької громади.

разом із кримськими татарами видавала газету. На початку 1918 року Харитина втекла від переслідувань російських більшовиків на Полтавщину, та згодом, уже навесні, її схопили у Кременчуці. Витерпіла чекістські катування, а навесні 1918 року, після звільнення Кременчука від російських окупантів Армією Української Народної Республіки, пішла на військову службу в полк імені Івана Богуна. Згодом очолила санітарний потяг загону “Запорозька Січ” Армії УНР. У бою з більшовиками героїня поранена в ногу, із денікінцями — у живіт. Увійшла у історію збройної боротьби за незалежність і як учасниця Першого зимового походу Армії УНР.

Олена Теліга на топонімічній мапі наддніпрянського міста

Провулок Лізи Чайкіної перейменували на честь видатної української поетеси та діячки Організації українських націоналістів **Олени Теліги**.

Мати була дочкою православного священика, батько Іван Шовгенів — відомий інженер-гідротехнік. До 12 років виростала практично в російськомовному середовищі. У 1918 році родина Шовгенівих замішала в Києві, де Іван Опанасович став директором департаменту водного та шосейного господарства Міністерства шляхів Української Народної Республіки та професором Київського політехнічного університету. Олена навчається в Жіночій гімназії Дучинської, де поряд з російською, німецькою та французькою починає вчити українську мову. Після приходу російсько-більшовицьких загарбників навчання довелося перервати — в липні 1922 року Олені з матою вдається виїхати з України і оселитися в Подєбрадах у Чехословаччині, де її батько на той час був ректором Української господарської академії. Іван Шовгенів разом зі старшим сином опинилися в еміграції в Чехословаччині ще в 1920 році, оскільки в радянській Україні йому, відомому професору й урядовцю УНР, загрожували репресії. Олена спочатку отримує “матуру” — атестат, а потім закінчує історико-філологічне відділення Українського педінституту в Празі.

Тут продовжує вивчати українську мову, беручи уроки в бандуриста з Кубані Михайла Теліги, який стане її чоловіком. У Чехії відбувається її становлення як поетеси, публіциста-літературознавця. І — як українки. Про цей процес раптового самосвідомлення себе як частинки нації Олена Теліга пізніше писала у своїх спогадах: “Я була тоді в товаристві блискучих кавалерів, ми сиділи при столику і пили вино. Невідомо, хто і невідомо з якого приводу почав говорити про нашу мову за всіма відомими “залізяку на пузяку”, “собачій язик”, “мордописня”... Всі з того реготали... А я враз почула гострий протест. Швидко наростало обурення. І я не витримала: “Ви хама! Та собака мова — моя мова!.. Мова моего батька і моєї матері! І я вас

більше не хочу знати!” З того часу я почала, як Ілля Муромець, що тридцять три роки не говорив, говорити лише українською мовою”.

Восени 1929 року Олена з Михайлом переїжджають до Варшави. У грудні 1939 року вступає в Організацію українських націоналістів, працює в культурній референтурі ОУН, готує тексти листівок і відозв, які відправляли в Україну. У жовтні 1941 року опиняється в Києві. Очолила Спілку українських письменників, редколегію літературного додатку під назвою “Літаври” до газети “Українське слово”. Утім, такий стан речей не влаштував німецьких нацистів. 12 грудня її арештували редакцію “Українського слова”, а “Літаври” заборонили. У київському гестапо Олена Теліга перебувала в камері № 34. Тоді ж відбулася зустріч із сестрою Лесею Українкою, з якою обмовилася кількома фразами. На сірому гестапівському мурі залишила свій останній автограф: угорі намальовано тризуб і напис “Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга”. 21 лютого 1942 року українську письменницю-патріотку разом з чоловіком нацисти розстріляли в Бабиному Яру.

Катерина Зарицька — зв’язкова головного командира УПА

Дикістю і непорозумінням є те, що протягом десятиліть у назві провулку Кременчука возвеличувалася Марина Раскова — співробітниця НКВД СРСР у 1937–1939 рр., уповноважена особливого відділу НКВД, старший лейтенант держбезпеки. Декомунізація розставила усе на свої місця: символічно, що провулок перейменовано на честь зв’язкової УПА **Катерини Зарицької**. Її життєвий шлях — це історія нескореності, мужності, незламності. Її земне життя тривало неповні 72 роки, з них майже 30 довелося провести в комуністичному ув’язненні.

Народилася в Коломиї в родині професора гімназії Мирона Зарицького. Навчалася у музичному інституті ім. Миколи Лисенка й спортивних гуртках Українського Спортивного Союзу. Ще гімназисткою стала активною учасницею “Пласту”. Брала участь у діяльності Товариства наукових викладів ім. Петра Могили. А з 1930 року вступила до ОУН. У 1931–1932 роках Зарицька — референт відділу пропаганди юнацької мережі ОУН. 8 листопада 1934 року Катерину заарештували за проукраїнську діяльність і засудили до 8 років ув’язнення, згодом цей термін скоротили вдвоє. Але вже з 25 травня до 26 червня 1936 року Зарицьку судили вдруге у Львові. Її та ще 22 особи (серед них Степан Бандера і Ярослав Стецько, Роман Шухевич, Віра Свенціцька й Анна Дарія Федак) звинувачували в організації вбивств працівника консульства СРСР Майлова й у приналежності до ОУН. На Львівському процесі Зарицьку засудили до 5 років тюрми, але після апеляції сумарний термін скоротили до 4 років, і в травні 1938-го Катерина вийшла на волю. Покарання відбувала у Львові, Варшаві, Станіславові (нині Івано-Франківськ), Чорткові. У станіславівській тюрмі “Діброва” Катерина побачила у в’язничній каплиці знайомого з дитячих років Михайла Сороку. Вони разом навчалися у тернопільській гімназії. У 1937 році за діяльність в ОУН Сорока був ув’язнений. У тюрмі Михайло під час богослужіння співав у хорі. Тут народилося взаємне почуття Катерини та Михайла. Закоханим сприяв капелан о. Тарнавський, через якого вони передавали записки.

У вересні 1939 року Михайло вийшов на волю та приїхав до Львова. 5 листопада вони з Катериною взяли шлюб у Соборі святого Юра. Катерина навчалася на Політехніці, Михайло — в університеті.

Але енкаведисти відшукали в поліцій-

них архівах справу Зарицької, і 22 березня 1940 року прийшли її арештувати. Михайло пробував захистити вагітну дружину, його також затримали, а потім засудили до 8 років таборів. Катерина опинилася у львівській в’язниці “Бригідки”. Там 2 вересня вона народила сина Богдана. Навесні 1941 року сина відібрали у матері й передали її батькам. Мирон і Володимир Зарицькі виховували хлопчика. 26 червня 1941 року під час німецького бомбардування охорона “Бригідок” розбіглася, і багатьом в’язням вдалося вирватися на волю. Серед них була й Катерина.

Після проголошення 30 червня у Львові відновлення Української Держави знов активно залучилася до політичної діяльності. У 1941–1943 роках вона була крайовою провідницею жіночої сітки ОУН, з 1943-го — організаторкою та керівницею Українського Червоного Хреста, працювала у відділі пропаганди ОУН.

У 1945–1947 роках Катерина Зарицька (псевдо “Монета”) була зв’язковою Головного Командира УПА Романа Шухевича (генерала Чупринки). Жила на нелегальному становищі під прізвиськом нібито переселенки з Польщі Марії Вирюк. Підшуквала й пристосувала конспіративні квартири-крівки для Романа Шухевича: в с. Заболотівка біля Чорткова; у с. Рай біля Бережан; у Львові; у Княгиничах біля Ходорова; у Грімному біля Комарна. 21 вересня 1947 року виїхала з Княгинич до Ходорова на зустріч зі зв’язковою. Там її намагалися захопити двоє чоловіків у цивільному. Катерина почала відстрілюватись і втікати, одного з нападників смертельно поранила (потім її звинувачували в “убивстві радянського воїна”). Але підбігли інші співробітники МВД і схопили підпільницю. Намагалася вжити отруту, але її врятували від смерті. Наступного дня привезли до Львова, в обласне управління Міністерства держбезпеки (МГБ) СРСР, де жорстко допитували. Слідство тривало майже рік.

В ОУН були впевнені, що Зарицька загинула. Підпільний журнал “Ідея і Чин” поширив 1948 року інформацію про її смерть. Тим часом Катерину засудили до 25 років спеціальної в’язниці. П’ять із них вона провела в камері-одиночці. Перевозили її у спеціальному вагоні. Перебувала у Верхньо-Уральській тюрмі та Владімирському централі. У 1969 році Катерину перевели до табору суворого режиму в Мордовії. З чоловіком більше не побачилася. Табірне начальство не дало попроситися з ним після його кончини 16 червня 1971 року (Михайло Сорока помер у сусідньому таборі внаслідок другого інфаркту на 34-му році ув’язнення).

21 вересня 1972 року Зарицька вийшла із закритої табірної зони. Померла 29 серпня 1986 року у Львові й була похована на Личаківському цвинтарі у родинному гробівці.

Полтавський офіс УІНП

Теofil РЕНДЮК,
доктор історичних наук

Згадайте праведних
Гетьманів:
Де їх могли...
Т. Г. Шевченко

...У червні 1709 року після поразки під Полтавою Іван Мазепа вирішив перебігти до турецького кордону у бік міста Бендер (тодішня Османська імперія), тому що це, на його думку, був єдиний правильний шлях та враховуючи вкрай небезпечні наслідки подальшого перебування у повністю контрольованому царем Петром I регіоні України.

Рішучі дії І. Мазепа, який у відносно спокійній обстановці встиг переїхати на правий берег Дніпра супроводжуюче його військо, членів сімей багатьох козаків та фактично їхнє майно, остаточно переконали й Карла XII прямувати до Бендер. В останню мить король залишив основну частину своєї армії під відповідальністю генерала Левенгавпта, який невдовзі потрапив у полон до Петра I, що ревно переслідував втікачів. Цар, дізнавшись від шведських полонених, які після жорстоких допитів були страчені на місці або відправлені на заслання до далекого Сибіру, що гетьман і король прямують до Бендер, навздогін одразу відрядив чотири полки вершників на чолі з генерал-майором Г. Волконським та бригадиром Г. Кропотовим. І лише завдяки тому, що переслідувачі рушили із запізненням і, на відміну від І. Мазепа, не знали особливостей пересування безземним, рівним і зовні одноманітним причорноморським степом, врятувало в перші дні пересування українське та залишки шведського війська від тотального винищення.

У втопаному копитами тисяч коней та ще більшого числа піших військових, мирних людей, їх прибічників та членів їх сімей сухому степу під яскравими променями байдужого до людського горя сонця та за умов майже тотальної відсутності питної води й належного харчування, зустрічаючи час від часу лише могольні савани курганів, ситуацію врятували лише авторитет великого українського гетьмана та особлива його обізнаність з ландшафтами південного степу.

Місто Бендери стало фігурувати як кінцева точка форсованого переходу І. Мазепа та Карла XII у повідомленні очаківського Абдурахман-паші султану та бендерському сераскиру після спільного звернення гетьмана і короля до турецьких властей у місті Очаків за допомогою у перетині річки Південний Буг. Проте обмежена технічна допомога з боку турків, які лише після дводенних перемовин та за дві тисячі дукатів погодилися забезпечити біженців п'ятьма суднами, виявилася недостатньою для оперативного перетину Бугу. Тим часом, як повідомляє сучасник цих подій, молдовський літописець Ніколай Костін, “...догнали московські гінці козаків і молдаван та багатьох повбивали або спіймали і чимало добра у них позабирали...”

Іван Мазепа – видатний борець за незалежність України

Іван Мазепа... “Це був досвідчений державний муж, гнучкий політик, досконалий дипломат, а, головне, старий, з величезною практикою воєначальник і полководець, який “умів мислити стратегічно і стратегічно бачити”. Такими словами коротко, але дуже влучно, охарактеризував видатного гетьмана України Івана Мазепу Євген Маланюк – автор нарисів “Ясновельможний пан Мазепа – тло і постать”, надрукованого 1960 року в Нью-Йорку.

А вершники запорозьких козаків, які перейшли на бік шведського короля разом з частиною молдаван, які перебували у нього на службі за платню, коли побачили, що не можуть переправитися через Буг, боячись гінців, рушили до Криму поєм між Дніпром і Бугом, і з великими труднощами... повернулися до свого господаря”.

Нарешті 6–8 липня 1709 року І. Мазепа та Карл XII переправилися через Буг і опинилися у більш безпечних для них турецьких володіннях очаківського Абдурахман-паші. 11 липня того ж року вони отримали позитивну відповідь від бендерського сераскира, який підтвердив свою згоду на розміщення переселенців навколо місцевої фортеці. Сераскир заспокоював короля та гетьмана і запросив їх у Бендери. Він також прислав біженцям різні корисні речі, у тому числі, намети. 21 липня 1709 р. біженці дісталися Дністра, на правому березі якого височіла на літньому сонці могутня Бендерська фортеця.

Коли король рушив до Бендер, сераскир з великою кількістю вершників та піших зустрів його на половині дороги, оголосив про повеління султана та запросив Карла до задалегідь приготованого місця розміщення. Король з військом наблизилися до річки, і стало видно фортецю, раптом загримів залп із 36-ти гармат, які стояли на валах. Яничари вишикувалися двома рядами аж до королівського намету.

Через Дністер було налагоджено неперервну доставку зброї та всього необхідного, і вже 1 серпня 1709 р. Іван Мазепа та Карл XII остаточно зупинилися на правому березі Дністра. За Мазепою до Бендер прийшли близько 50 провідних представників старшини, майже 500 козаків із Гетьманщини та понад чотири тисячі запорожців.

Проте ситуація виявилася не такою простою. Новоприбулих у Бендерах одразу сповістили, що російський цар через свого посла П. А. Толстого двічі – 10 та 27 липня 1709 року – просив падишаха не приймати під свою протекцію “зрадника Мазепу”, а видати його Москві. За сприяння у цьому великому муфтію навіть пропонувалося 300 тис. талерів.

Про це же саме, правда, разом з низкою поступок військово-політичного характеру (відмова від захоплених Швецією територій, на які претендувала Росія, визнання Августа II королем Польщі тощо), було доведено і до відома Карла XII у самих Бендерах. Але шведський король все це відкинув, а вимога царя видати союзника – Івана Мазепу викликала в нього особливе обурення.

Як падишах, так і шведський король, на їх велику честь, відмовилися від пропозицій російського царя і навіть не помишляли видати гетьмана в його руки.

Перебування Івана Мазепа та Карла XII у Бендерах вкрай загострило російсько-турецькі відносини. Зі свого боку Росія бачила умовою можливого примирення між двома сторонами лише видачу їй “зрадника Мазепу”, а після його смерті – видачу “трупа

заклятого Мазепа або однієї його злощасної голови”.

Відомо, наприклад, що цар, інструктуючи Г. Волконського та Г. Кропотова ще на Перевалочній, наполягав на тому, щоб піймати Івана Мазепу за будь-яку ціну, закувати та привести його для страти за особистою участю.

Попри це стараннями самих козаків та за сприяння як турецьких, так і молдовських властей Іван Мазепа достатньо швидко облаштувався. Гетьманові таки вдалося сконцентрувати у своїх руках та довести до Бендер величезні кошти, хоча їх певна частина назавжди була втрачена під час форсованого пересування після Полтави та використана для відшкодування різного роду витрат: це два великі і декілька менших мішки із золотими монетами, два сідлових в'юки із діамантами й іншими самоцвітами, інкрустовану діамантами прикрасу вартістю 20 тис. золотих, що колись належала турецькому султанові, кілька оздоблених самоцвітами мечів і списів, сотні соболевих хутр і багато інших цінних речей. За приблизною оцінкою, все це коштувало від 750 тис. до 1 мільйона шведських рейхсталерів, що дорівнювало майже одній чверті доходу шведської корони 1699 року й утричі перевищувало надходження за той самий рік від її найбагатшої заморської провінції – Лівонії.

Проте на стан здоров'я І. Мазепа всі ці багатства, як і ніщо інше, на жаль, вже не могли позитивно вплинути. Завжди активне та яскраве життя гетьмана поступово згасало. Час від часу до нього завітував Карл на розмову. Король щодня виряджав до гетьмана посланця з новинами. Племінник А. Войнаровський мешкав разом з І. Мазепою і прислуговував йому.

П. Орлик, котрий спершу був у Яссах, де влаштував козацьку канцелярію, незабаром вернувся до Варниці і часто просиджував біля гетьмана. І. Мазепа зробив його спадкоємцем своєї ідеї і звелів продовжувати розпочате діло.

Наприкінці вересня 1709 року здоров'я І. Мазепа стало погіршуватися. Було вислано гінця до Ясс по православного священника. Гетьман висповідався і забавляв залагодити свої справи. Він попросив Карла вислати йому якусь певну людину, і король негайно відрядив до гетьмана високого шведського комісара Солдана, котрий знав слов'янські мови, і гетьман розпорядився своїми документами і майном.

Мазепа прийняв Солдана із радістю, бо знав його як джентльмена у полагодуванні всіх українських справ у штабі. Гетьман, утримуючи рівновагу духу, жартома порівняв свою долю із долею Овідія (Овідій Публій Назон (43р. до н.е.-18р. н.е.) був римським поетом, який за свої вірші був засланий імператором Августом до міста Томіса (нині румунська Констанца), котрий теж умирив у тих самих сторонах...

Знаємо також, що невдовзі до смерті Іван Мазепа ходив до місцевої церкви, де помолився за звичаєм, добре йому відомим за

часів довгого й повнокровного життя в Україні.

За деякими фрагментарними даними, що дійшли до нас, в останні дні свого життя гетьман розпорядився знищити ті свої документи, які, на його думку, у випадку їх потрапляння у небажані руки, могли б завдати непоправної шкоди його соратникам у боротьбі за незалежність України або закордонним колегам, з якими він підтримував тривалі та багатогранні контакти.

Але ми не можемо знати, що саме думав І. Мазепа у бендерські безсонні ночі, коли смерть уже стояла біля нього й коли як віруючий християнин готувався до найвищого суду. Не знаємо також, в чому сповідався гетьман перед священником, якого за його наказом спеціальний гонець привіз із Ясс. Але ми можемо припустити одне: І. Мазепа страждав, що його вчинок викликав страхіття терору в Україні, але не жалів, що підніс прапор повстання, бо знав, що й без цього все одно цар Петро I покінчив би з Україною, все одно терор настав би, але тоді не було б всього того позитивного, що стало наслідком антицарського виступу.

Відомо, наприклад, що у московських архівах виявлено проєкт документа, розробленого за вказівкою царя ще у 1703 році – задовго до історичного виступу І. Мазепа проти Петра I. У ньому планувалося “або дочекавшись смерті Мазепа, або, навіть, позбувшись його тим чи іншим способом, знищити козацьчину чи виселеннями на східні кордони Великоросії, чи терором колонізувати гетьманщину москалями та німцями з чужини, щоб раз назавжди знищити осередок ворохобників”. Ось що чекало б на Україну без Мазепа задуму.

Попри те, що російські урядники офіційно заявляли, що “ніколи ще не було гетьмана кориснішого і вигіднішого для царя, як Іван Степанович Мазепа”, навіть гетьман був обізнаний про наміри царя замінити його чужоземним генералом чи російським вельможею.

Про останні години життя І. Мазепа найбільш детальну інформацію надав В. Луців, констатуючи наступне: “Передсмертні судми почалися ввечері 21 вересня 1709 року. Гетьман втратив пам'ять і марив майже цілу добу. При ньому були священник, Орлик, Войнаровський і Солдан. Звістка про близьку смерть гетьмана почала поширюватися 21 вересня, близько опівдні неподалік гетьманського будинку почала збиратися юрба козаків, шведів, поляків і турків. О годині четвертій пополудні прийшов Карл з офіційними представниками Англії і Голландії, щоб востаннє прощатися зі своїм другом і союзником, але гетьман не впізнавав уже нікого. Після відходу короля почалася небувала злива, і над Бендерами висіла дошова завіса протягом цілого дня і ночі. Під гуркіт шаленої стихії 21 вересня за старим стилем 1709 року о десятий годині вечора відійшов у вічність великий гетьман України Іван Мазепа”.

Як писав український історик

Д. Дорошенко у виданій ним у міжвоєнний період німецькою мовою роботі “Гетьман Мазепа, його життя та діяльність”, останніми передсмертними словами українського гетьмана були: “Я хотів тільки добра своїй батьківщині, а доля розпорядилася по-іншому”. Відомо також, що в усній формі гетьман нібито заповів поховати його в Єрусалимі, що пізніше стало одним з головних мотивів перепоховання його тіла у колишній Єрусалимській церкві у місті Галац, яка з часом була перейменована на церкву святого Георгія.

Протягом понад трьохсотлітньої історії наводилися та існують різні версії дати, місця й причин смерті І. Мазепа. Одна з перших належить історикові і поету Тимку Падурі, наведена у його роботі, опублікованій у 1874 році у Львові, на основі якої пізніше, у 1932 році, академік М. Возняк, зокрема, писав: “По Полтавській битві вийшов з Карлом XII до Молдови. Помер від отрути, яку подав йому піп грек, і поховано його у Бендерах”.

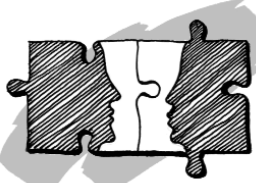
Слід зазначити, що такий варіант повністю влаштував царських агентів, які поквалилися довести його до відома Петра I у такій формі, що гетьман нібито сам отруївся. На основі цієї дезінформації тогочасна московська влада наполегливо поширювала за кордоном саме цю версію смерті гетьмана з тим, щоб і надалі його дискредитувати. Вона фігурувала і в деяких російських літературно-художніх творах пізнішого часу.

Одним з перших спростував цю версію М. Костомаров, який у своєму нарисі “Іван Мазепа”, опублікованому у 1888 р., зокрема, зазначав, що “Мазепа помер 22 вересня 1709 року від старчого виснаження у селі Варниці поблизу Бендер”.

Проте у новому виданні додано серйозне спростування причини смерті гетьмана. “Пускали гутірку, – зазначається у виданні 1896 року, – нібито він від ляку, що його видадуть Петру, отруїв себе, але ця звістка не має під собою жодної історичної достовірності”.

І. Борщак у своїй доповіді на урочистому засіданні наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка у м. Львові від 11 вересня 1932 року коротко зазначив: “1 серпня 1709 року Мазепа прибув замучений до Бендер, де занедужав і помер там 2 жовтня 1709 року о 10-й годині ночі”. На користь правдивості цієї дати свідчить і власноручна примітка І. Борщака, де він зробив таке уточнення: “В цей день, коли небіжчик гетьман Мазепа помер у Бендерах у 1709 році, я вислухав за його душу службу Богу”, – запис у діярі Пилипа Орлика від 2 жовтня 1724 року. Пилип Орлик, безперечно, добре пам'ятав цей день, бо був безпосереднім учасником відповідних подій.

Далі буде.

“Наче взялися за руки і пішли у вічність...”

Алла ТКАЧ,
м. Київ

Моя Васильківка — це, насамперед, мої батьки. Навесні, коли приходить час поминання, у рідному селі все розквітає. Наші вишневі садки бувають білосніжним цвітом. Кладовище на краю селища, а далі — луки. Знамениті низянські луки. Їх так звуть, тому що Васильківка розташована на трьох рівнях: кучугура, гора з центром села і низ, де народилась і виросла я. На низу ґрунтові води неглибокі, тому й рослини поливати легко — все росте й зеленіє. Там мої односельчани споконвіків випасали гусей, і моя родина теж. Луки — це наша низинська краса і любов.

Навесні, коли все зеленіє, дихається так, наче в людини з'являються додаткові легені! Цвіте різнотрав'ям. Ми дівчата часто гуляли, ходили купатись на Бакай (місцева водойма, бо річка Вовча далеченько), бродили всіма луками. Там чувся особливий запах! Колись, уже дорослими, приїхали одночасно додому. Я — до батьків на могили, подруги Шура й Валя — до матерів. Йшли луками, зупинились, вдихали, а тоді Шура говорить: “Дитинством пахне”. Це було саме те! Дитинством пахли наші луки.

Взимку там розливалась вода і замерзала. Ми, низянські діти, ходили кататися на лід, що подеколи провалювався. Мілко: мені, дитині, по коліна, але байкові шаровари, які носили усі сільські дівчата, намокали й обмерзали. Верталась додому, стукуючи штанинами одна об одну. Йшла до хрещеної, яка жила поруч, бо вдома мені влетіло б. Сушила там шаровари, потім так верталась.

Я була пізній дитина у батьків, а не дарма говорять: пізні діти — ранні сироти. Батьки відлетіли у вирій рано, доручивши мене віграм, я ще була молоденька. Навчалась на останньому курсі в університеті. Більше чотирьох десятиків років я їжджу на їхні могили. Які б не були стан здоров'я, фінансові можливості, я поспішаю на побачення з душами найрідніших людей. Колись, ще дитиною, чула розповідь, що на Проводи душі померлих сидять на деревах біля могилок і виглядають своїх рідних. Це єдиний день, коли вони можуть побачити тих, кого залишили на землі. Не могу уявити, що батьки чекають, а я не приїду. Як надходить Великдень, вже не могу сидіти спокійно: готуюсь до зустрічі з моїм дитинством, батьками. Я вже немолода людина. Мені більше років, ніж було батькам, коли вони відійшли у вічність. У мене хворі ноги і я ходжу до палицею, але все ж не могу уявити, що батьки мене чекають, а я не приїду. Поки рухаюсь, доїду долину, долечу...

Після смерті посадила на могилах то-

полі. Виросли високі й стрункі — вітали здалеку, коли приїжджали з сином. Однак тополі не вічні — через тридцять років повсихали. Син Арсен, якого я назвала на честь батька, допоміг установити мені красиві пам'ятники і гранітні православні хрести. І я посадила липу, щоб в її тіні можна було посидіти біля батьків і поговорити з ними. У батька на пам'ятнику напис: “Розкажу я вам, старесеньким, з чим зустрілась я в житті, змию слізьми ваші ніжечки... Ой, нащо ж свою дитину доручили вітрам...”. А в мамі зойк “Мамочко, сонечко, як тобі там? Істоники, питоньки я передам. Я передам тобі серце своє. Десь там, на небі, ти все таки е...”

Батько народився в родині, де було шестеро братів і дві сестри. Карпо, Григорій, Іван, Дмитро, тоді мій батько Арсентій і мій улюблений дядько Павло. Тіток звали Наталія й Анастасія. Зовнішністю і характером вони всі не були схожі одне на одного.

Родина була середнього достатку, хлопці працювали з батьком у полі, а дівчата допомагали матері вдома по господарству. Дружина дядька, вона ж моя хрещена — баба Тоня, розповідала, при яких обставинах помер мій дід Євмен, татів батько.

У родині було троє чудових коней. Дядько Іван пішов їх купати. Не знаю, як так вийшло, що коні попали у вир і потопилися один за одним. Від новини у діда Євмена стався інсульт. Він з тиждень лежав без мови й помер. Для родини це були дні трагедії: залишитись і без глави родини, і без коней, які були основною робочою силою при індивідуальному господарстві. Це було настільки боляче для всіх членів родини, що старались навіть не згадувати про події.

Батько одружився. У нього народились двоє синів — Гриша та Ваня. Тато казав, що Гриша завжди заробляв на горіжкі непослухом, а Ваня був, як він висловився, “мультукуватим”, тобто спокійним.

Розпочалась війна, і мій батько пішов на фронт. Під Ленінградом був сильно поранений в ногу (осколок так і не витягли) і руку. Пів року лежав у госпіталі в Казані. Розповідав мені, що там бійці умирали від ран, обстановка була тяжка, а батька тримала думка про синів: скучав дуже. Ваня і Гриша були високі, гарні, спортивні: мали вдома турнік, на якому займалися щодня. Гриша пішов в армію і прослужив на морфлоті більш ніж чотири роки.

Трохи розкажу про матір. Після війни мама працювала в школі учителькою, потім завучем, а її чоловік — Василь Васильович Калиниченко — працював директором школи. Знаю з розповідей, що він захворів на туберкульоз і помер, коли маминому меншому синовчочку Вілі було дев'ять місяців. Сама виховувала двох дітей. Жила зі своїми батьками — бабуся допомагала дивитись за дітьми. Батько в той час розійшовся з першою дружиною, проте стосунки у них залишались нормальними: повністю утримував своїх синів, брав участь у їхньому житті.

Мої батьки зустрілись, а потім побрались. Батько все життя хотів мати донечку, тож коли я народилась, він мене невимовно любив! Після фронту батько почав сліпнути. Повністю на одне око, а другим ледь-ледь бачив крізь товсту лінзу. Не зважаючи на це, односельчани обрали його головою колгоспу. Керував він уміло: колгосп багатів. Батько

мав всього 6 років шкільної освіти, але мав математичний склад розуму та добру пам'ять, які не підводили його до самої смерті. Завжди цікавився політикою. Мама викладала історію, тому теж не пропускала жодних новин — і вони удвох жваво обговорювали усі події. Попри зайнятість, мені він приділяв стільки уваги, що я купалась у його турботі, ласці й любові.

Батька я вважаю Великим Українцем. Він безмежно любив свою землю, мову, пісню, козацтво. Наш край козацький! За легендою, Васильківку і сусіднє село Олександрівку заснували двоє козаків після того, як цариця Катерина, шевченківська “зла вовчиця”, розігнала Січ. Я ще маленькою була, коли батько купив патефон і безліч пластинок. Одна — опера “Запорожець за Дунаєм”. Батько знав її напам'ять і з задоволенням співав партію Карася. Коли я навчалась в одинадцятому класі, наша вчителька української мови і літератури Надія Йосипівна Малишко задала записати українські народні пісні, які не звучать по радіо. Батько знав козацьких силу-силенну і, коли я звернулась по допомогу, цілий день наспівував мені — тільки встигала записувати! Вийшло записів на цілий товстенький зошит. Не всі розшукати знавців пісень, тому я поділилась з однокласниками й всі отримали п'ятірки.

Хочеться розповісти про наш сад. Я страшенно люблю його, посаджений мною разом з батьком. У нас були ранні вишні, що червоніли на початку літа; різні сорти яблунь, груш; гарні абрикоси; сливи, від дуже ранніх до таких пізніх, що достигали, коли ударили перші морози. Останні садили на прохання мами, бо вона дуже полюблила сливи. Ще була старша престара, величезна райська яблуня. Коли все це по черзі зацвітали, ширився витончений запах, гуділи бджолки, я розуміла, що це і є райовання. Ще мали куші агрусу. З подачі батька посадили багато чорної смородини. Мама її не любила, тому ніколи не переробляла. Ягоди, переспівши, осипались або їх збирала мамині подруги, тільки якщо самі збирали. Тепер я часто купую чорну смородину за шалені гроші й згадую нашу, яку так не цінувала мама. Кладовка завжди була заставлена відрами з варенням із вишень, яблучним і сливовим повидлом. Коли навчалась у виші, запаси перекочували у мій гуртожиток і виручали в студентські роки.

Батько влітку днями й ночами пропадав в степу на роботі. Вертався, як я уже спала, тому, щоб провести час з донечкою, брав з собою в поїздки в польові бригади. Мені подобалось бувати в степу — я ж степовичка! Сонця не боялась: завжди влітку засмагала, як циганочка. У поїздках в степ насолоджувалась запахом трав. Романтикою віяло від відчуття простору і гарячого степового вітру, що обпалював щічки. Мене завжди захоплювала велич хлібного поля. Я збирала польові квіти та обідала з

батьком в бригадах. І ніколи нічого смачнішого я ніде не їла. Я вже писала, що приїжджаю на могили батьків щороку. І до мене шораз, поки були живі, підходили сучасники батька й розповідали про нього. З великою вдячністю слухала цих людей.

Ось одна з оповідок. Після війни залишилось багато сиріт і вдів. Батько вважав своїм обов'язком допомагати таким родинам. Тій дрова випише, до іншої пошле людей кривлю перекрыти чи полагодить щось по господарству. Щодо сиріт, які не мали ні батька, ні матері, зібрав він збори колгоспні і звернувся до односельчан: “Хто може, розберіть дітей по хатах, а колгосп візьме їх на утримання: будемо випишувати на них харчі. Не повинно бути у нас безпризорників”.

Пам'ятаю, дуже допомагав мій батько нужденним. І тепер, через багато-багато років, будучи людиною воцерковленою, я радію за своїх батьків: вони обоє рятували свої душі, хоч і не знали про це.

Батько був розсудливою людиною, мудрою. Коли він уже не був головою колгоспу, а став пенсіонером-фронтовиком, до нього продовжували йти люди за порадою і допомогою. І що цікаво: він радив і допомагав.

Не могу оминати словом мого рідного брата по маминій лінії Віталія Васильовича Калиниченка. Він був членом Гельсінської групи, багаторічним політв'язнем. Відбував терміни в політичних таборах: спочатку в Мордовії, а потім в Пермській області, Чусові. Нашу родину турбували обшуками, викликами в КДБ для “бесід”. І батько ні разу не дорікнув мамі таким сином. Навпаки, він більше за неї розумів національні устремління й ідеї мого брата. Дозволяв мені, ще студентці, відвідувати брата в таборах. Також батько писав листи, як фронтовик, у відповідні органи в надії, що це допоможе вийти Віталію раніше на волю. (Хоч цього, звичайно, не сталося. Батько першим написав лист до Віталія, і сповістив його про смерть нашої мами... У кінці написав: “Знаю, як тобі тяжко... Тримайся...”

Мама моя загинула від нещасного випадку. Хоч пройшло майже пів віку та з молоденької дівчинки я перетворилась на немолоду жінку — маму й бабусю, мені все одно тяжко про це згадувати й писати. Я перейшла на п'ятий курс і все літо працювала в піонерському таборі в Алушті. 25 серпня приїхала до батьків і сталась трагедія: моя мамочка загинула. Її ударив електричний струм, коли мокрим руками взялась за дужку відра. Вона навзнік упала на цементовану підлогу. Вдарилась головою і вбилась. Я вже не буду писати, як ми ховали маму, як школярки усипали останню дорогу перед її домовиною квітами. Я залишилась без матері.

Ми залишились із батьком одні. Батько хворів. Я перейшла на індивідуальне навчання, адже залишалось лише здати

*Колись матусі й тата лагідні долони
Вели мене левадами краси...
Хоч повна смутку пам'яті ріка —
Дитячих років сонячна вервечка:
Твоя, татусю, лагідна рука,
Очей твоїх, матусю, озеречка...
Ви — корінь мій, основа всіх основ...
Як сув'язь поколінь, сердець й людської суті
В мені вирує тепла ваша кров,
в пелюстках серця ніжністю прикуті...
Я чую ласку в листі ясенів,
В джерельних водах рідної криниці,
Це кращі кадри незабутніх днів:
Наш двір, наш сад й духмяні чорнобривці.
І повна ласки пам'яті ріка
І голос ваш, і біль мій невтолений
Сльоза моя, солона і гірка...
Синочку мій! В тобі їх кращі гени!
Любов'ю тою, сповнена до дна,
Віддам цю ніжність щедро, до краплини,
Нехай Господь навіки поєдна
Дідів, батьків, онуків — всю родину!
Від крони до коріння у основі
Ланцюг надії, віри і любові!
Нехай земля рахманна і пухка
Вам, рідні, буде тепла і легка
Я, вдячна серцем, щиро Вас голублю,
Вас пам'ятаю і безмежно люблю...*

зимову сесію і навесні державні іспити на диплом. Пішла працювати в школу: читала історію. Поки була вдома, батько бадьорився, а решту часу плакав за мамою. Весь час червоні очі. Папа мене невимовно жалів, що я залишилась без мами. Говорив, мене обіймаючи: “У Шури і Валі є мами, а у тебе немає”. Я із веселої, смішливої і швидкої перетворилась на бліду, згорьовану, розгублену і перелякану дівчину. Крім як на роботу, я між люди не могла виходити. Тільки з батьком за руку, щоб відчувати, що хоч він у мене залишився і що він поруч, захистить мене, що я для якоїсь людини найважливіша в світі і що його любовляче серце б’ється заради мене.

З мамою біда сталася, коли заходило сонце. В мене цей час став провісником страшною і невідворотною. Після третьої години дня я не знаходила собі місця і повсякчас поглядала на сонечко. Просила подумки: “Не сідай, сонечку, побудь зі мною”. Коли воно таки сідало, мене охоплював жак. Мій папа бачив, відчував мій стан. Інколи просив хрещену, щоб вона дала свого малого онучка Сашу, щоб поночував зі мною. Дитина щебетала – і я менше боялась. Іноді я ночувала у хрещені. Там завжди багато людей – і мені не так моторошно.

Скільки десятиліть пройшло, а батько у мене перед очима. Мені в батькові подібалося усе. Коли була малою, він возив мене по хаті на спині або грали в піжмурки. Я ховалась, він шукав дуже довго – щоб мені було приємно, та я все одно плакала: “Чого ти мене знайшов?” Коли підросла, він вечорами грав зі мною в доміно. Пам’ятаю, батько, коли заходив в приміщення завжди знімав шапку. Коли мимо хати несли покійника, він припиняв будь-яку роботу, знімав шапку й стояв, віддаючи останню шану небіжчику. Хоч я дівчинка, та через батькову сліпоту допомагала йому виконувати чоловічу роботу вдома, а він завжди промовляв: “Роби добре, добре й буде”. Папа завжди купував мені дорогі та якісні цукерки. Я фантики не викидала і вчилася на них рахувати. Пізніше брат мені писав: “Ой, дівчино красна, ти мені подякуй, що я допомагав тобі половинити твої цукерки, інакше у тебе б уже не було жодного зуба”.

Після смерті мами, бувало, веду урок, дивлюсь у вікно і бачу тата з ціпочком. Вискакую до нього: “Що сталось, папсу?” Відповідає: “Я в магазин за хлібчиком ходив і купив халвички. Поїж, дощюно”. Потім усі мої родичі говорили, що батько звертався до них з проханням підтримати мене, допомогти, не покидати, коли його не стане. Біля дому батько посадив акації. Після смерті мами туди прилітав сич і кричав. У народі говорять, що сич сповіщає про смерть. Гадала, він досі про маму, а він вже про тата сповіщав. Поїхала здавати зимову сесію і там мені наснився сон, що я дивлюсь у дзеркало, а у мене одного переднього зуба вже немає, а другий прямо на очах кришиться. Кришиться... І так мені болить, що аж мізки повертає. Розуміюся на символіці снів, тому їхала додому з тяжким серцем. Пам’ятаю, зима тоді була люта. Заходжу в хату, а там холодно-прехолодно. Папа без мене майже і не топив. Сидить мій старичок у теплій безрукавці і щось пише. Побачив мене, заплакав: “Як тебе, дощюно, довго не було! Як так скучив”. Теж заплакала від жалю до нього. Відчула, що мій хворий батько вже не довговічний...

Після маминої смерті минуло п’ять місяців, коли не стало і батька. Вони наче взяли за руки і пішли у вічність. Далі моє життя продовжувалося без них. Може це і нормально, коли діти хоронять своїх батьків, а не навпаки, але для мене життя без них стало мукою. Ніхто ніколи мене в моєму житті не запитав: “Чи ти їла, Аллочко? Чи болить у тебе щось? Чи ти вдягнена, чи взута?”. Коли у мене хворіла дитина, мені ні до кого було побігти зі своїм горем! Мені ні до кого було прихилити свою голівоньку! Не було у мене ні поради, ні розради... Життя було для мене понад мої сили. Мабуть, ту кількість любові, добра і щастя, які відпущені людині на все життя, я отримала, поки живі були мої батьки. Зараз моє здоров’я розтрощене. Син нічого не шкодує: лікує, одягає, годує, бо пенсія вчителя з 36 річним стажем не дозволяє прожити без допомоги дітей... Радує і онучка-розумниця... А життя минуло.

Відгукнутися на себе

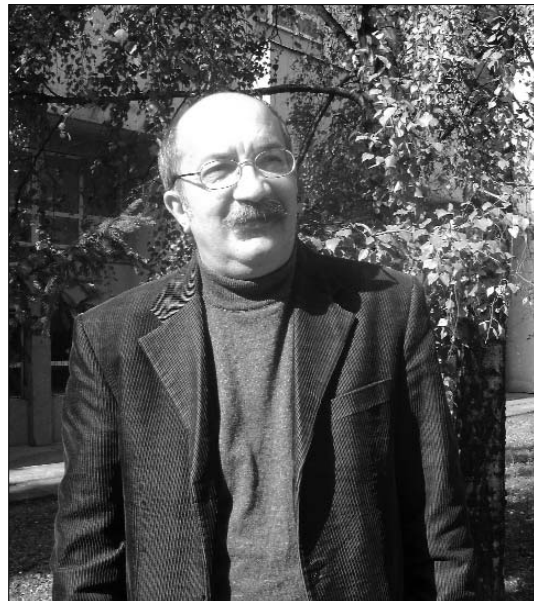
Віктор ПАЛИНСЬКИЙ,
м. Львів

Початок прийдешнього

Новий роман Володимира Лиса “Вифлеєм” побачив світ у харківському видавництві “Фоліо” (2022 р., 653 с.). Усе полотно книги структуроване розділами: Дитя; Вогонь; Дім – та підрозділами. Твір недаремно такий ваговитий на тексти, короновані на часи: від біблійних – аж до сучасності нашої, на жаль, позначеної війнами масштабними та іншими катастрофами...

“Цар Ірод цієї ночі не спав, а, втім, безсоння мучило царя давно, відколи за його наказом було вбито кохану дружину Ірода Маріамну. Тими ночами Ірод (взагалі-то ім’я його стародавньою мовою Герод, але ми називатимемо його за європейською традицією Іродом) тисячі разів думав про те, куди ж витікав час... Час, якого не здатен загнати у свій сон. Сон – це було єдине, що йому не підкорялося в його царстві. Його, як і час, не можна було бичувати і стратити. Навіть налякати”.

Як бачите, письменник не має наміру всеціло белетризувати біографію тирана чи заснувати якісь побіжні пригодницькі мотиви, як це сьогодні дуже поширено в американській та європейській літературі. Його більше цікавить художній психотип та естетика життя, хоч і негативна, Ірода.

Володимир Лис

Історичні асоціації. Навіть, на перший погляд, – дрібні побутові відхилення.

“Ірод змахнув рукою, і раба поклали на кам’яну лавку, зв’язали руки і ноги.

Він дивився, як опускається канчук на молоде дуже тіло, як оно репається, чув, як раб, приречений померти у страшних муках, стогне. І не мав задоволення. Не відчував”. Цар культивував у собі й фізичні збочення, не помічаючи цього. Поширював свої патології на всю імперію та далі...

...А що ж дитя? Святе Дитя з’явилося! І злагіднило своїм світлом усю Юдею, весь Світ і кожного, включаючи персонажів роману “Вифлеєм”: і Скитія, раба-нишпорку, і Квірінія, римського намісника, і навіть Ірода, царя Юдеї...

...Стосунки між Землею та Небом. Видється, саме такий тут художній задум В. Лиса. І це йому під силу. Без нахвалляння.

Береги вогню

“Близько опівдня 16 вересня 1939 року спеціальний танковий корпус генерала Гайнца Гудеріана виступив на лівий берег річки Бог. Саме так – Бог, а не Буг, називали цю річку місцеві мешканці, що споконвіку жили по обидва її береги. Ті, що на Правобережжі – волиняни або ж волиняки, ті, що на Лівобережжі – холмшаки. Дві гілки українства”.

Ніхто тоді ще не знав, що потужні вогняні вихори захоплять пів світу. І нищитимуть як окрему людину звичайну, так і ве-

личезні військові армії.

І тут письменник не збочив на манівці, передбачуючи величезні текстові масиви та складні сюжетні перипетії. Він брав тільки те, що висвітлював його письменницький ліхтар, що хвилювало та боліло, що захоплювало його літературний темперамент. У такий спосіб виводячи свою епічну оповідь на стежу, згодом – на гостинець, а там – і на широкую дорогу. Отже, не промину увагою. Сюжети книги-трилогії В. Лиса – не вузлуваті, не нарочито ускладнені, не тяжіють до якихось, нібито глибокодумних відступів, що можуть заштрихувати все попереднє. Вони ніби збудрені самою літературною природою, самоформується, розвиваються, дозволяють читачеві легко долати пороги розділів-текстів. Ось, скажу, німецький офіцер Генріх фон Заукель – вже не вперше, на той час, в Україні. Він ретельно виконує накази командирів, проте намагається (навіть у лихоліттях війни) залишитися людиною. А ще Ярина, українка, Збишек, поляк, вигнані вогнем війни з раю днів кохання. Усе просто: хронологічно послідовно, з виокремленням акцентів. – Але таких, що не збивають сприйняття із загального ритму, не залишають напризволяще посеред великого романного поля.

...І ось що, основа розповідальності у Лиса така відкрита й щира, що читальнику видається оповідь усною задушевною розмовою. Сприймається, як одна з ознак стилю письменника. Його очевидним новоенергетичним наповненням.

Хата

“Десь на пагорбі зводили його дім. Інший, дерев’яний. Мовби спогад про те колишнє, коли в селі будували отакі дерев’яні, тепліші... хати. Таки тепліші. ...Згадав мамину розповідь про чоловіка, який приніс цеглу й склав у купку – маленьку церковку перед зачищеною церквою”. Мабуть, такі “закриті” москалями.

Притягальна ідея будувати: житло, церкви, інші споруди ніколи не полишала народ наш. Здавен і до найновітнішої новітності. Пам’ятаєте оте “будуватися”. Тобто не лише хату споруджувати, але й себе небавом, як особистість мислячу та практикуючу, постійно довершувати. Вичавити з себе зачасні страхи неподоланості задуманого. Я зустрічав подібних людей по життю: виявлялися впертими аж до самоодатності, проте й вирозумілими щодо інших. Усе життя щось будували для себе й для когось. Були щедри на ідеї та беручі в труді.

У Лиса зводять дім (Юхим і Люба); втім, споруда й духовна, бо велилась у їхні душі та голови і одверто провадить їх по життю.

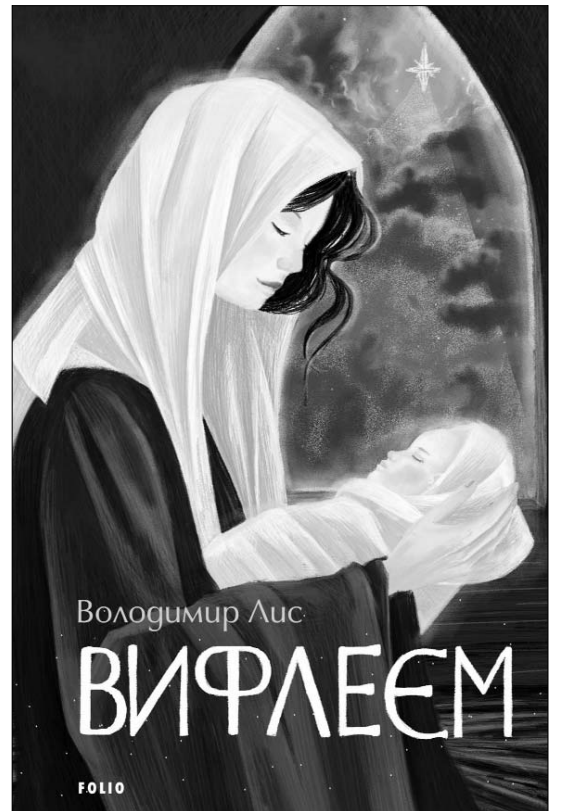
“Чи подобається тобі моя хата, брате? – питав Юхим”.

– Подобається, – відказав Левко, і цей незвично-дерев’яний будинок йому справді подобався.

Таких тепер навіть у їхніх, розташованих посеред лісу, Лісівцях, не зводять. Цегляні й навіть кам’яні, з’явився перший такий у їхньому селі. А що далі? Чи й життя кам’яніє? Юхим казав, що йому в дерев’яній хаті буде тепліше. Дідівська забаванка чи щось інше?..

...Гадаю, не помилюся, якщо скажу, що сьогодні, під час жорстокої січі з РФ-ією, логотип українське житло-хата, набрав посправжньому нових вселенських масштабів. Захищаємо своє українське обійстя, облагороджене дідами-прадідами. І буде наш маєток стояти та розбудовуватись. Ми люд робітний, а якщо треба, то й войовничий. Тож здолаємо все. Бо нечисть завше почувала себе кепсько у наших землях.

“Навесні нова Юхимова хата вже була готова до заселення. Здалеку, з правого бе-

рега Тетерки, вона здавалася Юхимові особливою. Не лише здавалася, а й була такою. Одна дерев’яна серед цегляних хат, що їх позвдили на лівому березі”.

Трійця

Число “три” – сакральне, зафіксоване у романі В. Лиса. Воно – в міфологізованій народній свідомості, відіграє дуже активну роль. “Трійця” – символ неба та душі. Так, “Вифлеєм” книга-трилогія, зміщених у різні часові простори творів, зі своїми подіями та героями, здавалося б, не пов’язаними між собою. Однак це лише лінійно. Діалектично усі персонажі та події згуртовані Вселенською Любов’ю, з’явилася у нашому світі, у Вифлеємі, місті, що в ньому народився Ісус, понад дві тисячі років тому, “Бог необ’ятний”. Число “три” розставляє змістові акценти у творі. Дає виняткову можливість авторові плавне переходити від сакрального до естетичного наповнення традиційних метафор-символів. Я вбачаю у цьому особливість художнього письма Лиса, оригінальність манери і, разом із тим, очевидний зв’язок із традиціями української та європейської літератур.

Дещо з життєписного

Біографія завжди додає до написаного письменником. Подеколи, – відповідає навіть на незручні питання. Тому й роблю що “врізку” для особливо допитливих з їхніми зацікавленнями та інтересом.

Володимир Савович Лис народився 26 жовтня 1950 року на хуторі поблизу села Згорани на Волині.

У 1977 році подужав науки у Львівському державному університеті імені Івана Франка (факультет журналістики).

Упродовж часу працював у газетах Волині, Рівненщини, Хмельниччини, Херсонщини.

У літературі дебютував як драматург: п’ять його п’єс було поставлено на сценах у різних театрах України.

Сьогодні мешкає у Луцьку. Є одним із найбільш помітних та успішних романістів України. Тут не перелічуватиму видані В. Лисом книги, їх – понад два з половиною десятки, більшість із них – романи; в тому числі й знакові. Але по-справжньому культовим став роман “Століття Якова” – конкурсний: “Найкращий роман десятиліття”. Розмови про книгу на рівні літературознавців, колег, шонайширшого кола читальників не встигають і зараз. За цим твором знято історичний серіал.

Володимир Лис – лауреат багатьох премій, відзнак, нагород. Серед них – державний орден України “За заслуги” (III ступеня).

Роман-триптих “Вифлеєм” добре лягає у скарбницю творчих здобутків письменника. І сприймається як характерна для автора можливість укротити відгукнутися на себе. Справжнього.

Володимир СЕНЦОВСЬКИЙ

Билиці й небилиці з Веселої Криниці

Секрет

Раніше в кожному хутірському дворі стояла корова. Тримали і Просяники. Свою годувальницю назвали Зіркою: корова була геть уся руда, тільки на лобі світилася симпатична біла пляма з кількома гострими кутиками.

Щороку дід Гарасим носив молоко до молочарні, яку облаштували в низенькій бригадній хатинці, що маячила, мов самотній грибок, посеред широкого току.

Приймальник дядько Джур, колишній зоотехнік, щоразу дивувався:

— Дмитровичу, ніяк не допетраю: чому жирність молока вашої корови ледь не вдвічі вища, ніж у сусідів? Ви, мабуть, знаєте якийсь секрет. Може, поділіться з нами?

Дід Гарасим дивився на “списаного” зоотехніка й добродушно посміхався в пишну бороду. Дмитрович ще парубкував з його покійним батьком з незвичним для хуторян ім'ям Ісаак. Хлоп'ятком Ісаак, коли запитували, як його звати, відповідав під дружній регіт: “Ишаак”.

З дядька Джура не вийшов зоотехнік.

Сусіди з цікавістю чекали, що скаже старий “байкар”.

— А в мене корова з шістьма дітками.

У Джура відпала нижня щелепа: — Скількима?

— Шістьма.

Джур недовіриливо пожував губами.

— Дмитровичу, ми знаємо, що ви мастак на всілякі небилиці, але щоб таке...

— А ти зайди — я покажу.

Надвечір'ям, коли черета повернулася з пасовиська, приймальник прочинив хвіртку.

— Заходь-заходь, — запросив старий. — Баба саме доїть.

Джур підійшов до корови, навіть присів.

— Так у неї чотири дітки!

Дід торкнув приймальника за плече:

— А ти подивися у загорожу. Там ще дві дітки.

У загорожі, смакуючи сіном, кивала довгою борідкою весела коза, ніби приказувала: авжеж, авжеж...

Зимові яблука

Одружившись ще до колективізації, молодий Гарасим Просяник посадив великий фруктовий сад. За садом — сосновий гайок.

Після війни сосни спиляли й вивезли на відбудову зруйнованого місцевого господарства. Вціліла лише одна — вона й досі пишається своєю зеленою красою в кінці саду, біля самісінької межі.

Яблуні та груші вирости, обважніли гіллям, весною душа святкує: ніби заяркова казкова бригантіна під білими вітрилами, сад піниться рясним цвітом, озвучений пташиним співом.

Найсмачніші в саду яблука сорту Зимова Красуня — великі, червонобокі й запавні.

...Удосвіта — ні сіло ні впало — старий Гарасим вдягнув довгополого кожуха, взяв прилаштованого звечора кошика з яблуками.

— Гарасиме, — прокинулася його жінка, — може, дочекатися, закінь розвидніється? Це ж зима, ще й яка сніжна!

— Маю встигнути до прибуття московського потяга. Пасажири просто хапають з рук мої яблука.

Він зав'язав під бородою поворозками шапку-вуханку й брязнув клямкою дверей.

Вони й справді: за ніч намело стільки, що з-під снігу стриміли, мов примерзлі горобці, лише кілочка тинів.

Щоб дістатися до вокзалу, спершу треба допхатися до залізничної колії, а потім ще з добру годину ходи по шпалах.

Міряв дід валянками снігові перемети, міряв, доки не заблудився в білому морозі.

Вернувся назад, додому, постукав в освітлене вікно.

— Хто там? — баба з хати.

— Це я, Гарасим.

Після короткої мовчанки раптом почув:

— Гарасим дома. Ідть, добрий чоловіче, своєю дорогою.

Довелося йти до сусіда.

— Що за чудасія: рідна жінка не пускає в хату. Каже, що я дома.

Удвох, із сусідом, ледве переконали бабу Настю, що Гарасим таки стоїть на морозі, під хатою.

Піджак з шевйоту для дядька Моця

Хуторяни знали Гарасима Дмитровича ще замолоду як доброго пересмішника і вдатного кравця.

Якось до нього завітав із згортком шевйоту кольору морської хвилі підпотаний удівець Прокіп Моць і сказав:

— Ти от що, Митровичу, поший мені піджак. І не примінно встигни до Спаса.

— А чому такий поспіх? — здивувався кравець. — До Спаса залишилося три дні.

— Тому уклінно й прошу. Хочу приколотися на піджак медаль за храбрість і піти в церкву.

— У церкву? — ще більше здивувався кравець. — Ви ж, Прокопе Сидоровичу, кажись, не віруючий. Пішли, к приміру, до клубу.

— Що ти розумієш, Митричу! — пробасив Прокіп Моць, дебелий дядько, схожий на чеховського городового. — До церкви прийде Мотря. До клубу вона не ходить.

— Яка Мотря? — аж сіпнувся Гарасим. Був він ще молоджавий чоловік, хоча теж удівець. — Невже Архипова, того, що загинув на хронті?

— Вона. Ніяк не можу звабити молодичу. Може, хоч новим піджаком та медалью за храбрість.

— Гм, — сказав Гарасим, який теж накинув оком на розквітлу Мотрю.

Трохи подумав і сказав:

— Тільки з умовою: до церкви в обновці підете від мене, я в ряджу вас, Сидоровичу, як на сватання. Щоб не тільки Мотря зачарувалася вами, але усі богемольці, які будуть у церкві.

У церкві Прокіп Моць стояв перед батюшкою ледь не в першому ряду. Люди не зводили з дядька зачарованих очей: весь час перешіптувалися. Мотря теж була в захваті і всміхалася до свого залищальника. Навіть церковний староста підійшов до Моця і стиха запитав:

— Хто це вам, Сидоровичу, скроїв такого неймовірного піджака?

— Митрич, — гордовито відказав дядько.

— Авжеж, — погодився староста. — Хто ж іще, як не Дмитрович, може скроїти такого неймовірного піджака!

— Якби ви бачили, мамо, як на мене витріщалися люди. Доброго пошив Митрич піджака.

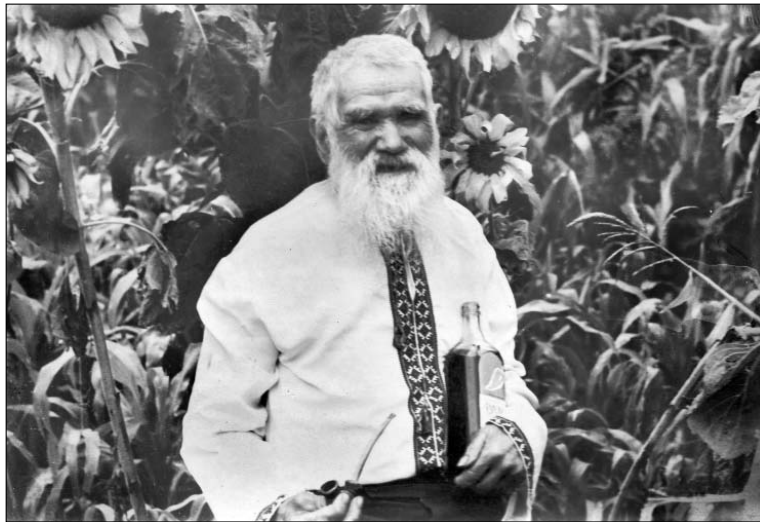
Мати довго жувала сухими губами, а потім сумно мовила:

— Ти хоч роздивлявся свого піджака?

— А що таке?

— Зніми його та роздивися.

Зі спиною піджака звисав

Гарасим Просяник, батько Івана. 1979 р.

...третій рукав! Пришитий з того самого шевйоту кольору морської хвилі.

Як Гарасим Дмитрович мало не став Богом

Літнім надвечір'ям, коли затишний яблуневий сад, наморений денною спекою, шасливо розкривав свої обійми назустріч свіжому луговому леготу, до Гарасима Дмитровича приходили діди-пасічники. Навчені життям хутірські філософи: Платон, Ополон, Малюк... наймолодший і безбородий на прізвисько Задекрикобілівіст шанобливо просив господаря:

— А заграйте-но нам, Дмитровичу, тієї пісні про козаків. Що самі склали.

Гарасим Дмитрович брав до рук свою вірну супутницю бандуру, торкав струни:

*Гой з-за гори крем'яної орли
вилітали
Сорок тисяч козаченьків
в похід виступали.
Ой жаль мені батька, неньки,
аж серденько мліє,
А ще більше дівчиноньки,
що марно посивіє...*

Рано-вранці з повним кошиком звично вирушив він до міста, на базар. Купував у старого яблука молодик у береті. Довго розглядав він колоритного бородача та й каже:

— Ось з кого я намалюю Бога! Ви згодні, шановний, мені позувати?

— А хто ви такий?

— Маляр. Малюю ікони для храмів. Ікони потім стають святими.

Дід Гарасим довго віднікувався і все ж піддався:

— Приїжджайте до мене на хутір, там домовимося. І невже я схожий на самого Бога?

Наступного дня він надумав перевірити свою пасіку — всього шість вуликів: чи все там благополучно, чи не з'явилася зайва маточниця?

Розпалив димар, щоб обкурити вулики, загнати бджіл до своїх домівок. Та так заклопотався біля димаря, що присмавив собі бородаду.

— Трясця твоєї матері! — забідкався старий і взяв ножиці, щоб підрівняти обсмалену бородаду.

Підрізав. Глянув у люстерко: ет! Один різок борода підчиркижив вище. Знову клацнув ножицями. Тьху! Тепер другий різок короткий.

Дід на одне око недобачав, тому дорівнявся до того, що зовсім обстриг бородаду.

Не забарився з приїздом маляр.

— А де ваша апостольська борода? — здивовано спитав.

— Чорти обскубли, — пробурчав старий. — А хіба без борода я

не зможу бути Богом?

— Не можете, — розчаровано відповів маляр. — Хіба що пастухом райських кіз. Але в рай ще треба потрапити.

Полотняний костюм

В Івасевому дворі хлоп'ята гралася в ножика. Раптом заколисану літню тишу розітнуло різке: пі-пі-пі...

Івась вискочив за ворота й гукнув:

— Дивина! До діда Малюка приїхала легковичка, хлопці, гайда за мною!

Із машини вийшов солідний дядько в білому полотняному костюмі. З других дверцят вигулькнула чепуренька жіночка в босоніжках.

Хлоп'ята з цікавістю спостерігали, як, широко розкривши обійми до дядька спішив дід Малюк, приказуючи:

— Здравствуй, синок! Нарешті дочекались. Яке щастя!

Дід був високий, а синок йому по плечі, тільки з круглим животом.

Дядько відчинив багажник, став витягати якісь торби і валізу. Валіза розчухнулася, і з неї посипалися цукерки в шелестких обгортках. Дядько нагнувся, дещо підняв з землі, а потім сказав:

— Збирайте, хлопці!

Через день машина поїхала, а ще днів через п'ять до Просяників прийшла малюкова баба з чималеньким вузлом.

— Принесла вам, Дмитровичу, нежданий подарунок.

— Хто не любить подарунків? — відказав той. — Покажіть.

Баба Ганна витягла костюм. Полотняний. Той, в якому приїздив її син.

— Я лише пофарбувала бузиною. Поки Грицько спав.

— Навіщо? — здивувався Дмитрович.

— Подумала: приїхав син на машині, начальник, бач, а костюм простенький, із полотна. Та ще й білий. Такий, як мій дід-бідняк носив. Дай, думаю, хоч трохи підфарбую. Мій Грицько все-таки солідний чоловік.

Дмитрович посміхнувся, статечно покахикав, обдивився костюмом.

— Для мого старого замалий, а вам буде якраз в пору.

— А що Грицько?

— На другий день поїхав у місто й купив собі новий костюм. Не сердься.

Правда, довго сміявся. А це ось, — знову витягла з вузлика, — черевички. Невістки. Дід надумав їх підлатати, бо скрізь світилися дірки. От невістка вже розсердилась. Кричала, що купила їх по блату. А по мені: які то черевички, якщо каші просять.

Баба Ганна зітхнула, ріжечком хустини витерла сльозу.

— Може, Самійлівні підійдуть. Бо мені також замалі...

Костюм Самійлівна разів зо два випрала, став він сіруватого кольору. Дід у ньому ходив на кошовицю. У черевичках залюбки бігала бабця Онися.

Але історія з костюмом на цьому не скінчилась.

Хутірський ветеринар допився ледь до чортиків. Усім потрібен ветеринар. Якось, уже під ранок, плівся він напідпитку додому. Казали, затримався на фермі.

Іде собі вулицею, а навстріч йому — біла мара. З косою на плечі.

Ветеринар ледь не перетворився з переляку на соляний стовп, як біблійний Лот.

А потім як рвоне, не добираючи дороги. Перемахнув через ворота — ще молодий був, вивалив сінешні двері і — в хату, під піч.

Ледве витягли звідти. У шептуху відшепталі.

Знову став ветеринар як ветеринар.

Зустрів якось діда Гарасима в тому ж полотняному костюмі. Дід ішов косити сіно на залізницю.

— Врятували ви мене, Дмитровичу. Місяць вже не п'ю. Навіть запаху не перенешу.

Ще козак

Дід Гарасим продав на базарі яблука й зайшов до великого міського універмагу. Піднявся на другий поверх і попрямував до полиць з головними уборами.

Був недільний сонячний ранок. У тіснотатому залі, де лоскітливо пахло парфумами, кремами і сукном, уже товкся приїжджий сільський люд.

Дід Гарасим неухажно перебрав темно-сині й чорні клинцюваті картузи з гудзиками на маківці, шось побубонів і підступив до гірками складених фетрових капелюхів. Приміряв один, другий, поклав на полицю. Знову взяв, обмацав кругом, навіть усередині яскраву саржеву підкладку, приміряв. Так приміряв кілька разів, нарешті вибрав, вийняв з кишені гаманець і м'яко погупав чобітьми до каси.

Немолода продавчиня, яка встигла перемовлятися з кількома покупцями, відрухувала здачу, діда хтось необережно зачепив плечем, і він, стиха лайнувшись, залишив універмаг.

Надворі дід Гарасим на повні груди вдихнув свіжого повітря, краєм ока побачив своє відображення у широкому вікні універмагу, яке затіновало прив'ялим листям гілляста липа і раптом застиг, ледь не випустили з рук капелюха.

— Запасливий дід, — зауважила бабця, яка проходила мимо. — Мабуть, осінь буде холодна й дошова.

“Старий склерозматик”, — лайнувся про себе дід і, розмахуючи капелюхом, вернувся на другий поверх.

— Що вам? — спитала продавчиня.

— Ось, — подав дід капелюха, — візьміть назад.

— Передумали?

— Це зайвий. Один у мене вже на голові.

Продавчиня якусь мить міркувала, доки не збагнула, в чому справа, а потім розсміялась.

До нього обернулися якісь жіночки й також усміхалися.

“А я, видать, ще той козак, якщо мені усміхаються такі звабливі молодичі”, — подумав дід Гарасим і, задоволений собою, погупав чобітьми до виходу.

Едуард ОВЧАРЕНКО

Всі учасники презентації мали можливість оглянути невелику виставку картин художниці, а також познайомитися з її життєвим та творчим шляхом.

Любов Михайлівна Панченко народилася 2 лютого 1938 року в селі Яблунька на краю Бучі (зараз це частина міста). З п'яти років, як тільки пальці навчилися тримати олівець, з'явилося бажання малювати. Потім була семирічна школа. Після закінчення семирічки Любов вступила до Київського училища прикладного мистецтва на відділення вишивки. Там разом із загальноосвітніми дисциплінами (випускники отримували загальну середню освіту) вивчали не тільки різноманітні техніки вишивання, але й традиційний орнамент, історію мистецтва, класичний малюнок, тощо. Відтоді її життя минало в столиці, мешкала в гуртожитку.

Отримавши освіту, влаштувалася на роботу до кравецької майстерні. А на початку 1960-х у Києві запрацювала філія Львівського поліграфічного інституту. Туди на вечірнє відділення факультету графіки вступила Любов Панченко. Протягом навчання вона опанувала техніку ліногравюри, багато малювала, захоплювалася поезією і створила серію малюнків-ілюстрацій до українських пісень та поезій. Подорожувала польськими селами, збираючи унікальні вироби народного мистецтва, купувала нові простирадла і рушники, щоб обміняти на стару вишивку.

Знайомство з Київським клубом творчої молоді змінило її життя. Люба почала відвідувати започатковані при клубі літературну студію “Брама”, хор “Жайворонок”, брала участь у щорічних організованих клубом колядницьких ватагах, відвідувала хату-музей Івана Гончара. Їй неможливо було не помітити, струнка, з розкішною чорною косою, яка лише на долоню не доставала до п'ят. Вона вражала ще й власноруч створеним оригінальним вбранням, в якому гармонійно поєднувалися модні тенденції 1960-х років і традиції народного одягу. Панченко шила вбрання членам хору “Жайворонок”, писала майже забороненим нарбутівським шрифтом афіші до літературних вечорів, малювала портрети Шевченка з цитатою “Борітеся – поборете!”, робила ескізи українських рушників для Музею Т. Г. Шевченка, шила свити і вишивала сорочки на численні прохання знайомих. У гостинній батьківській хаті Любові Панченко зустрічалися колядницькі ватаги, бували Алла Горська, Людмила Семикіна, Галина Севрук, Василь Перевальський, В'ячеслав Чорновіл, Іван і Надія Світличні та багато-багато інших.

На середину 1960-х припав розквіт її таланту. У 1965 році з подорожі до Карпат Любов Панченко привезла велику серію акварелей і малюнків, також створила ліричні пейзажі рідної Бучі, Ірпеня і Києва, нашвидкуруч робила портрети друзів. Моделювала сучасний український одяг, створений за народними традиціями і з використанням елементів українського національного вбрання.

Любов Панченко працювала спершу в Проектно-конструкторському технологічному інституті, на посаді художника-модельєра, потім в Республіканському будинку моделей. Запропоновані Любов'ю Панченко моделі одягу (свитки, спідниці, пояси), а також розроблені нею узори для вишивання у цей час охоче друкували в журналі “Радянська

Повернення Любові Панченко

У Музеї шістдесятництва презентували альбом “Любов Панченко. Повернення”. Це поки що єдине видання її творів, підсумок життя і, водночас, повернення її імені в українське мистецтво.

жінка”. Про художницю з'явилися схвальні відгуки в київських газетах.

У 1968 році в Донецьку відбулася творча виставка, на якій були представлені дизайнерські моделі Любові Панченко. Її авторський стиль – поєднання традиційного крою з особливо вишуканим яскравим дизайном, в якому квіткові композиції та геометричні орнаменти не є точним копіюванням зразків народного мистецтва, але її власним творчим осмисленням цілісного і гармонійного образу моделі. Її розробки показували іноземним гостям як доказ вільного розвитку національної культури. Іноземці були в захваті. А Люба вчергове вислуховувала від керівництва зауваження, що міністру не зовсім подобається те, що вона робить – треба змінити стиль. Панченко відповідала з роздратуванням: “Може, краще змінити міністра”.

У 1960-ті роки, порівнюючи зі злиденим побутом 1940-х і 1950-х, люди стали жити краще. Проте відріз пальтової тканини коштував чималі гроші, а пошити з нього щось путнє могло далеко не кожна кравчиня. Похід до кравецької майстерні у кожної клієнтки асоціювалося з купою знятих мірок, вирізанням складних викрійок, кількома примірками і підгонкою до фігури. У Панченко все було по-іншому. Принесена тканина одразу лягала на рівний стіл. Майстриня задумливо, але недовго дивилася на клієнтку, і одразу бралася за ножиці. І поки власниця тканини подумки про-

на бісером і вишивкою і аплікацією стрічка на волосся... А запропонована художницею колекція густо орнаментованих поясів здатна була перетворити будь-який буденний одяг на святковий.

Любов Панченко завжди обстоювала українську мову і культуру. Вона розписувала писанки, вишивала національні строї для хорів, збирала гроші для допомоги політв'язням, що відбували покарання “за антирадянську агітацію та пропаганду”.

Талант Любові Панченко був очевидним для всіх, хто хоч раз побачив її роботи. А проте їй відмовляли у виставках і публікаціях, вона лишилася невідомою для широкого загалу.

У 1970-ті її творчість побачив талановитий київський художник-графік Олексій Петрович Олійник і одразу закохався – спочатку в картини, а потім – в саму Любу. Олексій прагнув створити коханій затишне середовище, щоб вона могла повністю віддатися творчості. Побудував у Бучі будиночок з мансардою, викопав перед ним ставок, змайстрував невеличкий катер, на якому мріяв плавати по Дніпру. Проте як він міг зарадити творчій нере-

Виставка в редакції журналу “Київ”, 1988 р.

дитей” у самостійне життя, бо вже не могла за ними доглядати... А вже на Різдвяні свята 2020-го музейна виставкова зала розквітла барвами її колажів. А пані Люба лишилася у спорожній хаті.

Останній свій день народження Любов Панченко провела в товаристві гостей з Бучанської мерії та Українського інституту національної пам'яті. А за три тижні почалася війна... Від сусідів дізналася про знищену хату Плахотнюків. А за кілька днів “прилетіло” і в її двір, у хаті одразу вилетіли вікна і двері, по всій оселі пройшов вихор. Запам'ятала, як якісь люди витягли її з-під уламків, несли на машину... Так опинилася в лікарні. Та попри зусилля лікарів сили до Любові Михайлівни вже не повернулися...

За місяць російської окупації місто Буча пережило страшну трагедію, багато смертей. І Любов Панченко – теж одна з жертв цієї війни. Адже саме війна і російська окупація прискорили її відхід.

З нами лишилися світлі спогади про неї і твори, збережені в музеї, а належна оцінка її творчості і всенародне визнання ще попереду...

– Вихід у світ цього альбому – це вже диво, – зізналася директорка Музею шістдесятництва **Олена ЛОДЗИНСЬКА**. – Мріяли видати його вже відтоді, як отримали в достатній кількості роботи Любові Панченко. Почали активно готувати у 2018 році. До цієї ідеї долучився Український інститут національної пам'яті, який надав частину коштів на видання, здійснив професійне фотографування робіт художниці.

Спершу вийшла інтернет-версія, яка буде доповнюватися, адже після її виходу ми отримали ще частину робіт художниці. Пані Люба встигла побачити цю версію. Ми поспішали, щоб вона була з нами на презентації свого першого і єдиного альбому в житті... Ми мріяли, аби вона отримала його в руках як підсумок дивовижного творчого життя. Але саме життя розпорядилося по-іншому.

2 лютого вона відсвяткувала свій останній день народження, а через 22 дні почалася війна. І пані Любов опинилася в її вирі. У своєму будиночку в Бучі.

Найближчою для неї людиною в останні роки була соціальною працівницею Олена Єфремова, з якою швидко знайшла спільну

Л. Панченко. “Червона калина”, колаж

шлася зі своїм скарбом, вважаючи його безнадійно зіпсованим, Любов вже широкими стібками з'єднувала деталі і майбутній одяг лягав точно по фігурі.

Потім було найголовніше – чаклування над дизайном. Тепер у спеціальних магазинах для шиття є безліч різноманітної фурнітури (блискітки, стрази, ланцюжки, бісер), а тоді в хід йшло все – обрізки близької за фактурою тканини інших кольорів, різноманітні гудзики, старе розсіпане намисто, вишивання окремих елементів різнокольоровими нитками і навіть керамічні кружальця-ізолятори з плитки чи праски. Аплікація, вишивання, бахрама або підбрана до ладу тасьма робили цю свитку кептар чи жакет неповторним витвором мистецтва, а шасливу власницю (або власника) – “зіркою”. Так само Любов Панченко майстерно з нічого могла “зібрати” вишуканий головний убір: чи модний тоді капелюшок-“кубанка”, чи фантазійна кичка, чи прикраше-

мову. Це була справжня людська дружба. Та на початку війни пані Олена була вимушена виїхати з Бучі, аби рятувати свою маму, теж людину з інвалідністю.

Невідомо, як Любов Панченко виживала у ці страшні дні. Одного разу до неї постукали москалі. Через двері пані Люба відповіла: “Ні чути, ні бачити не хочу”. І не відчинила. Вони, очевидно, подивилися, що будинок обшарпаний, і не зачепили його.

Але коли вже заходили наші війська, Бучу обстрілювали з обох боків. Снаряд потрапив у двоповерховий сарай біля будинку, і вибуховою хвилею вибило двері будинку пані Любові. Вона впала непритомна. Її песик Боня вибіг через вибиту частину дверей і привів у хату сусіда.

Завдяки цьому пані Любу виявили і з першою волонтерською машиною відправили до Києва. Ми знайшли її в одній з лікарень. Нам сказали, що ситуація безнадійна.

Коли я зайшла до палати, то в першу чергу звернула увагу на те, що вона дуже схудла. Почала з того, що протягнула їй букетик нарцисів, які принесла з собою і сказала: “Я прийшла від ваших друзів, Василя Здороваля, хору “Жайворонок””. У неї загорілися очі. Вона потягнулася до квітів, спробувала щось сказати.

Після цього почала їсти. У нас з'явилася надія, що її ще можна врятувати. Наступного дня було помітно, що вона у крашому стані. З нею можна було трохи розмовляти. На третій день розповіла, що до неї приходили москалі, і вона їх не пустила. Проте вже весь наступний тиждень пані Люба спала і не прокидалася. Відійшла 30 квітня, а ховали її 3 травня.

Як я вже сказала, велике диво, що це паперове видання вийшло під час війни. До того ж його робили під вибухами у Харкові. Велика подяка видавцеві Олександру Савчуку, а також всім небайдужим людям. Видання високої якості. Тільки шкода, що тираж замалий. Лише 500 примірників.

– Не хочеться вірити, що з нами вже немає Любові Панченко, – розповів народний художник України **Василь ПЕРЕВАЛЬСЬКИЙ**. – Відходить багато людей. Але я переконаний, що українське дерево зеленітиме, розгалужуватиметься. Велика подяка Олені Лодзинській, завдяки її невтомній енергії побачив світ цей альбом. Будемо завжди пам'ятати Любу Панченко, дякую, що вона була з нами.

– Людина не йде назавжди з життя, – переконаний доктор філософських наук **Сергій ПРИСУХІН**. – Завершується страждений шлях у земній формі існування і розпочинається позаземний шлях. Надіюся, що такі люди як Любов Панченко отримають вічне щастя, тепер вони у безкінечності. Відчуваю, що і сьогодні пані Люба присутня на нашому заході.

– Наше мистецтво настільки потужне, що будь-які зусилля Москви його знищити зазнають невдачі, – наголосила журналістка, шістдесятниця **Маргарита ДОВГАНЬ**. – Воно тримається дивними зв'язками. У роботах Любові Панченко я бачу мотиви потужного оптимістичного звучання для українства. Бачу в ній потугу і силу наших народних митців. Видання цієї книги – справжній подвиг наших сучасників. Слава Богу, що вона вийшла!

Під час презентації відбувся невеликий концерт за участю заслуженого артиста України Тараса Яницького та студенток музичних вишів Києва.

У публікації використані матеріали Музею шістдесятництва

Ювілей українського Соловейка

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надані театром

Його голос і талант підкорили найвищі вершини світової слави — Міланський театр “Ла Скала”, де він стажувався у 1963–1965 роках; Нью-Йоркський “Метрополітан Опера”, де був першим українцем, який вийшов на сцену цього театру; далі — найбільший оперний театр під відкритим небом “Арена-ді-Верона”. Але, незважаючи на світове визнання, тріумфальний успіх, який завжди супроводжував його виступи, Анатолій Солов'яненко залишався відданим і вірним сином України!

Де б Солов'яненко не виступав з концертами, він неодмінно включав до свого репертуару українські народні пісні. “Виконуючи народну пісню з естради, — казав митець, — я пропагую її, хочу повернути до неї увагу людей, і поки вистачить сил, я не відступаю від цього завдання. Українську пісню чудово розуміють в усьому світі. У кожного народу пісня відображає ті ж почуття, що й у нас, — любов до Батьківщини, до дівчини, до матері, до природи... Недарма кажуть, що пісня не має кордонів”.

А ось що говорив генеральний директор найпрестижнішого оперного театру світу “Метрополітан Опера” Пітер Гелб: “Наш театр пишається видатними українськими артистами, які відіграли визначну роль в його історії як провідного оперного театру світу. Ми віддаємо данину великому українському тенору Анатолію Солов'яненку, який дебютував у МЕТ у 1977 році, виконавши головні партії — італійського співака у “Кавалері троянд” та Туріду у “Сільській честі”. Критик газети “Нью-Йорк Таймс” написав про дебют Солов'яненка “Красивий, стрункий чоловік співав з величезним емоційним переконанням, винятково наповненим красивим голосом”. Це не випадковість — його прізвище перекладається як “соловей”. Іноді критики бувають праві.

Солов'яненко народився у маленькому шахтарському поселенні у передмісті Донецька. Його батько був шахтарем, і тільки згодом, коли він вивчав інженерію у Донецькому політехнічному інституті, розкрився вокальний хист. Все інше — це історія. Він став великим українським тенором! Анатолію Солов'яненку судилося стати одним з

У Національній опері України відбувся ювілейний вечір з нагоди 90-річчя від дня народження Анатолія Борисовича Солов'яненка. У програмі концерту у виконанні провідних солістів театру прозвучали твори видатного українського тенора, званого і шанованого в усьому світі, та найпопулярніші твори світової оперної класики.

найвидатніших співаків у “Метрополітан Опера”... На жаль, через вторгнення СРСР до Афганістану, радянське керівництво заборонило йому виїзд до США, для подальшої участі у виставах МЕТ. Це стало великою втраченою для нашої авдиторії, але ми пам'ятаємо його незабутні виступи протягом двох сезонів”.

Напередодні концерту представники ЗМІ мали можливість поспілкуватися з людьми, які близько знали Маестро.

— Прекрасно, що цього вечора звучать саме улюблені твори Анатолія Солов'яненка, — зазначила вдова співака **Світлана СОЛОВ'ЯНЕНКО**. — Вони визнані світом, і сьогодні надзвичайно зворушує, що їх виконує плеяда талановитих артистів. Відчуваю настрій, який сьогодні панує в театрі.

Анатолій Солов'яненко перед концертами був сконцентрований, завжди у хорошій формі. Аби показати себе найкраще у виставі чи концерті, щоразу готувався до

них заздалегідь. Було помітно, що він переживає не лише внутрішнє, але й зовнішнє хвилювання, адже постійно ніби складав іспит перед глядачем.

Анатолій Борисович не мав часу на святкування днів народження. Виняток — його 50-річчя. Тоді до нас кілька днів приходили з привітаннями його друзі. А в інші роки він відзначав його на сцені.

Усе, що було в його репертуарі, виконував надзвичайно швидко. Ми відчували, що він живе цими образами. Який би твір він не виконував, у ці хвилини це була його найулюбленіша партія.

Анатолій Анатолійович Солов'яненко — прекрасний син свого батька. Ми знайшли розробку опери “Лючія ді Ламмермур”, яку він зробив в 11 років. Через багато років саме ця опера стала його першою режисерською роботою. Коли буваю на виставах і концертах сина, то відчуваю, скільки він вкладає в них душі і серця, розуміння і фаху. У мене два сини. Вони різ-

Світлана Солов'яненко

ні, але обоє прекрасні. Я щодня відчуваю їхню любов та увагу.

— Концерти, які відбуваються з нагоди ювілеїв Анатолія Борисовича Солов'яненка, завжди особливі, — наголосив диригент-постановник концерту, народний артист України **Микола ДЯДЮРА**. — Для мене цей вечір особливий. Так вийшло, що я був диригентом на його останньому концерті, що відбувся у Національній філармонії України у червні 1999 року, а в липні він пішов від нас.

Кожен, хто сьогодні виходитиме на сцену, намагатиметься показати найкраще, що є в його репертуарі. Адже коли говорять “Анатолій Борисович Солов'яненко!”, то кожен артист намагається робити все якнайкраще.

Бурхливі оплески вдячної публіки цього вечора отримали симфонічний оркестр, хор театру, його провідні артисти Оксана Крамарева, Дмитро Кузьмін, Ксенія Бархитдінова-Кравчук, Михайло Кіршев, Олександр Востряков, Ірина Петрова, Андрій Маслаков, Тамара Калінкіна, Сергій Магера, Анжеліна Швачка та інші, які виконали уривки з опер П. Масканьї, Г. Доніцетті, Ш. Гуно, Дж. Верді, Л. Деліба, Дж. Пуччіні, Дж. Россіні, Ж. Оффенбаха.

Під час концерту транслювалося відео з виступів Анатолія Солов'яненка на сценах різних театрів світу. А завершилося музично-пісенне свято показом арії “Владики неба і землі” з опери Семена Гулака-Артемовського “Запорожець за Дунаєм” у виконанні Маестро.

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА — 2022

Вартість передплати

(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 66

на 1 місяць 28 грн 14 коп. на півроку 152 грн 84 коп.
на 3 місяці 79 грн 42 коп. на 11 місяців 276 грн 54 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова)
Павло МОВЧАН
Микола ТИМОШИК
Георгій ФІЛІПЧУК
Галина ДАЦЮК
Євген БУКЕТ

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО
279-39-55

Літературна редакторка

Галина ДАЦЮК
Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo-prosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

4 820095 780016